

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Lika tillgång till utbildning?

- en studie om lokala kurser och nationell likvärdighet på gymnasiets yrkesprogram

Författare: Johanna Svedberg

Inriktning: Samhällspedagogik/LAU395

Handledare: Martin Harling

Examinator: Ulla Berglindh

Rapportnummer: HT11-2910-2

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Lika tillgång till utbildning? - en studie om lokala kurser och nationell likvärdighet på gymnasiets yrkesprogram

Författare: Johanna Svedberg

Termin och år: HT 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Martin Harling

Examinator: Ulla Berglindh

Rapportnummer: HT11-2910-2

Nyckelord: Lokal frihet, likvärdighet, arbetsmarknad, konkurrens, utredning

Syftet med denna uppsats är att genom utredningen SOU 2008:27 analysera policyn kring yrkesprogrammets lokala kursutbud och diskutera föreställningar om en likvärdig skola. Detta görs genom att ställa följande frågor: Vad säger utredningen SOU 2008:27 om yrkesprogrammets lokala frihet och elevers likvärdighet? Vilken betydelse ges de lokala kurserna för marknadsföringen i en konkurrensutsatt gymnasieskola? Vad säger utredningen SOU 2008:27 om kopplingen mellan lokala kurser och arbetsmarknad?

Utgångspunkten har varit utredningen SOU 2008:27 som analyserats med avseende på lokal frihet och likvärdighet. Metoden är att genom en kritisk-teoretisk forskningsansats göra en textanalytisk studie där mångtydigheterna i texten skall belysas.

Studien visar att de många mångtydigheterna i utredningen gör det svårt att förstå vad utredaren egentligen vill skall förändras när det gäller den lokala friheten och dess relation till en likvärdig skola. Utredaren såg många problem i hur de lokala kurserna bedrevs innan 2008 där det hävdades att friheten att skapa vilka kurser som helst bidrar till ett oöverskådligt kaos i skolan. Likvärdigheten skall upprätthållas menar utredaren och detta genom att skolorna skall kunna konkurrera om eleverna på ett likvärdigt sätt. Förslaget utredaren ger är att det skall bli obligatoriskt med lokala programråd som i sin tur bestämmer över vilket utbud som skall få finnas lokalt, och att detta görs i samverkan med arbetslivet.

Resultatet visar att likvärdighet är svårt att skapa i skolan på det viset utredaren menar eftersom lokala kurser fortfarande skall skapas lokalt. Men också ur en ekonomisk aspekt då friskolor ibland med bättre ekonomi kan marknadsföra sig på ett mer omfattande sätt än de kommunala skolorna. Studien ställer sig till sist frågande om det verkligen är nödvändigt med ett absolut krav på likvärdighet i betydelsen att alla elever bör ha *samma* utbildning och menar att elever istället bör ha rätt till *lika* utbildning.

Förord

Jag vill passa på att tacka min handledare Martin Harling på institutionen för pedagogik och specialpedagogik för ett enormt stöd i mitt ofta vacklande arbete. Han har varit ömsom sträng ömsom tillåtande och försökt stötta mig när jag svävat ut i sidospår. Jag vill också tacka Johan, Ella och My som trots julledigt och lovaktiviteter gett mig allt utrymme jag behövt och dessutom varit stöttande i processen. Utan er hade inte denna uppsats blivit av.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Problemformulering och frågeställningar.....	3
2.1 Problemformulering.....	3
2.2 Lokal frihet.....	4
2.3 Likvärdighet.....	5
2.4 Frågeställningar.....	6
3. Syfte och Metod.....	7
3.1 Syfte.....	7
3.2 Metod.....	7
3.2.1 Forskningsansats.....	7
3.2.2 Hegemoni.....	7
3.2.3 Hermeneutik.....	8
3.3 Urval.....	8
3.4 Procedur.....	9
3.5 Analysmetod.....	9
3.6 Validitet och reliabilitet.....	10
4. Tidigare forskning.....	12
4.1 Yrkesprogrammets historik i korthet.....	12
4.2 Yrkesprogrammets relation till arbetsmarknaden.....	13
4.3 Yrkesprogram, lokal frihet och konkurrens.....	16
4.4 Yrkesprogrammen i Europa.....	17
5. Resultat.....	19
5.1 Vad säger utredningen SOU 2008:27 om yrkesprogrammets lokala frihet och utbildningens likvärdighet?.....	19
5.2 I en konkurrensutsatt skola, vilken betydelse ges de lokala kurserna för marknadsföringen?.....	22
5.3 Vad säger utredningen SOU 2008:27 om kopplingen mellan lokala kurser och arbetsmarknad?.....	24

6. Diskussion.....	27
6.1 Diskussion av resultatet.....	27
6.2 Förslag till vidare forskning.....	31
Referenslista.....	32
Bilaga 1.....	36

1. Inledning

Att vara lärarstudent 2011 med inriktning mot gymnasiet på universitetet är att vara student i en omtumlande tid. De som tar sin lärarexamen 2011/12 har två gymnasieformer att ta hänsyn till i allt vad det innebär med kursplaner, ämnesplaner, bestämmelser och betygsskalor. Det kan komma sig att när man kommer ut i arbete som examinerad lärare så skall utbildningen anpassas efter två olika kursplaner och betyg sätts på två olika sätt – och så kommer det att vara till och med 2013 när de sista årskullarna med gymnasieingång före 2011 tar studentexamen. Det är en tid av förändring och den nya läroplanen för gymnasiet, GY11, började gälla i samma period som den nya lärarlegitimationen, vilket betyder att dagens lärarstudenter har en hel del regelverk att läsa in sig på som gäller deras framtida yrke.

En återkommande fras under utbildningen till lärare på universitetet är *en skola för alla* vilket handlar om att alla barn skall ha lika rätt till utbildning. Grundskolan är obligatorisk och alla barn som bor i Sverige har skolplikt, men gymnasiet är en frivillig skolform. Trots detta vill regeringen att alla skall ha gymnasiebehörighet, vilket är mer eller mindre en förutsättning då det är svårt att etablera sig på arbetsmarknaden redan efter grundskolan (Prop. 2008/09:199). Dessutom saknas högskolebehörighet utan ett gymnasiebetyg. Detta medför att gymnasieskolan underförstått är en obligatorisk skolform idag och det betyder också att även gymnasiet skall kunna bli *en skola för alla* i den mening att alla skall välja ett gymnasieprogram, alla skall ha tillräckliga betyg för att komma in och alla skall ha tillräckliga betyg när de går ut.

Regeringen vill både att de yrkesförberedande programmen skall bli mer krävande, möta arbetslivets och branschens krav och ge elever högskolebehörighet om eleven själv vill, och att varje yrkesförberedande program skall se till elevens bästa, skapa individuella planer och entreprenörstänkande arbetsföra människor som uppmuntras till att starta eget företag (Ibid.). Den krävande och styrda skolan för alla skall samtidigt vara en individuell skola för varje enskild individ.

Även eleverna är i dagsläget fokus för politisk diskussion nästan dagligen och de skall också anpassa sig till ett nytt system med bland annat en ny betygsskala. Den svenska skolan påstås av regeringen ha problem och det pratas om betygsinflation och obehöriga elever till både gymnasieutbildning och eftergymnasiala studier. Den nuvarande regeringen påstår att Svenska skolan har halkat ner från att vara i topp internationellt till att nu vara medelmåttig och detta vill man med en mängd reformer och utredningar få bukt med (Allians för Sverige, 2006:15).

I min läsning av GY11 men framförallt den utredning som låg till grund för den (SOU 2008:27) uppstod en del frågetecken som jag ansåg problematiska. Alla ungdomar i Sverige som väljer att gå ett yrkesförberedande program idag skall ha rätt till lika utbildning. ”Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet om inte annat följer av särskilda bestämmelser i denna lag” (SFS, 2010:800). Detta kan te sig självklart, men i utredningen SOU 2008:27 talas det om att det inte är lika för alla i gymnasiet då det finns lokala kurser runtom i Sverige som skapar ett orättvist system. Utredningen menar att så länge dessa lokala kurser finns så kan gymnasieskolan inte innebära en likvärdig utbildning för alla.

Det jag vill titta närmare på i ovan nämnda utredning är vad utredaren till den faktiskt säger om dessa lokala kurser, varför de skapar olikvärdighet och vad likvärdighet egentligen betyder för utredaren. Jag vill också se närmare på hur utredaren argumenterar kring de lokala kurserna som sådana, vad som är problemet med dem som de såg ut före 2008 och vilka förslag utredaren ger till att förändra de lokala kursernas utformning.

En utredning av det slag som representeras i den här uppsatsen är en text bestående av åsikter, argument och förslag till nya regler och lagar och många tolkningar av en sådan text kan göras. Det är viktigt att man som läsare kan se kritiskt på en sådan text och inte bara acceptera det som sägs. Jag ämnar göra en tolkning av utredningen som ligger till grund för GY11 i form av en textanalytisk studie där jag kritiskt lyfter fram en problematik i utredningen till den nya gymnasiereformen (Esaiasson m.fl. 2009). Jag tänker mig att jag genom ett kritisk-teoretisk synsätt kan bidra till det som Alvesson & Deetz (2000) beskriver, nämligen vidare diskussion och möjlighet till reaktion.

Som lärare i grundskola och gymnasium är det viktigt att hålla sig uppdaterad med den nya forskningen och de förslag som ligger till grund för de beslut som tas. Besluten skall vi som arbetar i skolan anpassa oss till och införa i skolan på bästa möjliga sätt för elevernas bästa. Utredningar av skolan görs med jämna mellanrum och det är oftast på beställning av en ny regering som tillkommit eller att ett problem dykt upp som måste komma till rätta med. Jag anser att det är viktigt att som lärare vara a jour med de utredningar som görs och de beslut som tas till följd, dock med ett kritiskt öga, vilket har varit ett motiv till valet av uppsatsämne.

Fokus i läsningen är de lokala kurserna i yrkesprogrammen och dess relation till den nationella likvärdigheten. Jag ser också över kopplingen mellan lokala kurser och arbetsmarknad samt kopplingen mellan lokala kurser och skolors konkurrens om elever. Detta förklaras närmare nedan.

2. Problemformulering och frågeställningar

Här formuleras ett samhällsligt uppkommet problem (Esaiasson m. fl. 2009) som jag lagt märke till i läsningen av utredningen till GY11 (SOU 2008:27) samt min frågeställning.

2.1 Problemformulering

I SOU 2008:27 har jag stött på en mängd mångtydigheter. Det verkar som om utredaren inte har helt klart för sig alla gånger vilket ben utredningen står på, om den ens står på något eller rentav står stadigt på båda. Det är framförallt i kapitlet *Nationell likvärdighet och lokal frihet* (SOU 2008:27:303) som det finns många betydelser av samma begrepp. Det råder samtidigt tvetydighet mellan olika texter som rör bestämmelser kring gymnasieskolans yrkesprogram och då i form av läroplan, skollag och reformer.

Det finns tolv yrkesförberedande program med den nya gymnasiereformen och alla skall leda till en yrkesexamen¹. Skolverket skriver: ”Efter ett yrkesprogram ska eleverna vara väl förberedda för yrkeslivet och utbildningen ska hålla hög kvalitet och leda till skicklighet i yrket. Det ska vara möjligt att direkt påbörja en yrkesbana efter utbildningen” (Skolverket, 2011-11-17). Samtidigt står det i statens utredning att ett yrkesförberedande program är just det, förberedande. Eleven skall ges: ”/.../ grundläggande kunskaper inom aktuellt yrkesområde samt ge en grund för fortsatt lärande i arbetslivet...” (SOU 2008:27:239). Det som går att se, inklusive alla *ska* som elever och arbetsplats *ska* vara och göra, är att yrkesutbildningen inte är klar i och med gymnasiet utan det förväntas tas upp av arbetsgivaren som *ska* vidareutbilda eleven tills denne anses yrkeskunnig samtidigt som eleverna *ska* vara väl förberedda och skickliga. Å ena sidan *ska* de direkt efter gymnasiet kunna vara skickliga nog att börja sitt yrkesliv genom en god gymnasieskola med hög kvalitet och å andra sidan *ska* eleven vara förberedd till ett yrke men beredd på fortsatt lärande.

I läroplanen står det även att: ”Den [skolan] ska främja elevers utveckling och lärande samt en livslång lust att lära. Utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på” (SFS 2011:144:2). Men det står också att: ”skolan ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper och förhållningssätt som främjar *entreprenörskap, företagande och innovationstänkande*. Därigenom ökar elevernas möjligheter att kunna starta och driva företag” (Ibid.:4).

SOU 2008:27 tar i kapitlet *Nationell likvärdighet och lokal frihet* (SOU 2008:27:303) upp de problem som utredaren ansåg finnas innan GY11 och som måste få en förändring. Utredaren menar att det tidigare fanns en alltför stor variation i gymnasieskolans yrkesprogram som bestod av en mängd lokala kurser som var svåra att överskåda. Detta hävdas bidra till att ett yrkesprogram kan variera i innehåll och kvalitet och att det inte handlar om en likvärdig skola då information som ges elever mer ter sig som marknadsföring. Konkurrensen om elever skolor emellan blir inte heller likvärdig anser utredaren då de då rådande regelverken ger huvudmannen en för stor frihet att skapa lokala kurser och på så sätt profilera sig. Utredaren undrar om det verkligen är bra att så många profileringar finns och slår fast att nej, det är det inte. Huvudmannen skall tas ifrån sitt ansvar och staten skall styra över hur yrkesprogrammen ser ut och vad de innehåller. Samtidigt menar utredningen att huvudmannen ändå skall få ha kvar sitt ansvar och trots ökad statlig styrning så är det bra med lokal frihet, bara den inte är dålig. Som läsare av utredningen har jag svårt att förstå vad det är utredaren vill, vad som menas och vad som egentligen skall förändras.

Mångtydigheterna är många och jag skall med utvalda delar av utredningen nedan reda ut vad begreppen *lokal frihet* och *likvärdighet* betyder i utredningen vilket i ett vidare perspektiv kan ge en bild av hur ”det politiska” i utbildningen formeras i auktoritativa texter.

2.2 Lokal frihet

I SOU 2008:27 går att läsa vad utredaren ser för problem med de lokala kurserna i gymnasieskolans yrkesprogram så som de såg ut före GY11.

¹ Se bilaga 1 för lista över yrkesprogram före och efter GY11.

Liksom det i dagens gymnasieskola finns stora valmöjligheter för elever finns det en stor flexibilitet för skolor att profilera sin utbildning. Jag anser dock att denna flexibilitet och elevernas valmöjligheter i dag har lett för långt. Systemet har blivit svårt att överblicka och det är mycket kostnadsdrivande. /.../ En slutsats av dagens system med stora valmöjligheter och en omfattande lokal frihet är att likvärdigheten brister. Det behöver finnas en balans mellan flexibilitet och valmöjlighet kontra likvärdighet och tydlighet (SOU 2008:27:266f).

Ovanstående citat pekar precis på den problematik jag vill belysa; nämligen att urvalet är stort, vägarna är många och att den lokala friheten med dess specialutformade program och lokala kurser sägs försvåra likvärdigheten och tydligheten. Forsberg, skriver i en artikel: "Vid diskussionen av problemområdet *Nationell likvärdighet och lokal frihet* är det diversifieringen av utbudet i form av lokala kurser och inriktningar samt specialutformade program som enligt utredaren utgör ett hot mot en nationellt likvärdig gymnasieskola" (Forsberg, 2008:88).

Vad är då en lokal kurs? Utredaren till SOU 2008:27 beskriver det på följande vis:

Styrelsen för utbildningen får besluta om att inrätta lokala kurser i dagens offentliga gymnasieskola. En lokal kurs ska inordnas under ett nationellt ämne och svara mot ett behov som inte kan tillgodoses genom en nationell kurs. Lokala kurser får inte ersätta kurser i kärnämnen eller kurser i karaktärsämnen som är gemensamma för ett nationellt program eller finns inom en nationell inriktning. Styrelsen för utbildningen fastställer kursplanen för en lokal kurs och hur många poäng den omfattar (SOU 2008:27:268).

Exempel på lokala kurser inom yrkesprogram är för det första fordonsprogrammet där eleven kan skaffa sig diverse körkort som behövs i yrkeslivet efter gymnasiet. Körkort utfärdas av transportstyrelsen och kräver en utbildad instruktör. Ett annat exempel är Bygg- och anläggningsprogrammet som har *Ställningsbyggande upp till 9 meter* som en valbar kurs vilken är lokal och inte finns överallt i Sverige.

Specialutformade program och lokala kurser har i viss mån tillkommit i samråd med industrin och företagen på en viss ort för att skapa lokalt anpassade utbildningar och behörigheter för att locka elever till den lokala arbetsmarknaden. Det kan handla om att branschen efterlyser en viss kompetens som behövs i arbetet efter gymnasiet och många av dessa kompetenser som efterfrågats av branschen finns på programmen idag. Det handlar om att programmen har tillsammans med branschorganisationer utgått ifrån företagets prognoser om hur arbetsmarknaden kommer att se ut och på så vis har företagen själva fått påverka hur de lokala kurserna kan se ut (Skolverket, 2000).

Initiativet till förändringar i utbildningsutbudet kommer alltså främst från skolorna själva eller från det lokala näringslivet. Däremot förekommer det mycket sällan att ett specialutformat program tillkommit efter en analys från exempelvis skolförvaltningens sida av arbetsmarknadens behov i kommunen (Ibid.:33).

De lokala kurserna kan variera och skilja sig mycket och i SOU 2008:27 ses detta som ett problem av utredaren genom att det blir svårt att överblicka hur alternativen ser ut. I gymnasieskolan efter 1991 stod det klart att man som huvudman i gymnasiet kunde ta in lokala kurser och grenar som de nationellt fastställda kurserna eller grenarna inte svarade emot. Det skulle dock vara med kravet att de skulle vara förenliga med de nationellt fastställda programmålen eller tillföra ytterligare kvalitet till utbildningen (Skolverket 2000:34). Detta betyder att man som huvudman kan ta in de grenar och kurser som krävs för att lokalt skapa en bättre utbildning med mer relevans för examensmålen, vilket i de yrkesförberedande programmen kan innebära att elever får just de kompetenser bransch och näringsliv eftersöker i just den kommunen. Vissa branschföretag försöker dessutom aktivt få in vissa moment som obligatoriska kurser i gymnasiet då kompetensen behövs i arbete direkt efter gjord yrkesexamen.

Gymnasieskolans grundläggande utbildning spelar en viktig roll som bas för arbetskraftsförsörjningen på nationell, regional och lokal nivå och hur utbildningen utformas är viktigt när det gäller ungdomars möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden (SOU 2011:72:61).

Uppsatsen kommer att beröra dessa lokala kurser och varför de enligt utredaren till SOU 2008:27 är ett hot mot en nationell likvärdig skola när skolorna samtidigt uppmanas att marknadsföra sig med hjälp av dem för att locka till sig elever.

2.3 Likvärdighet

Begreppet likvärdighet kan ha multipel betydelse och söker man på Skolverkets hemsida på likvärdighet kommer det upp 1816 träffar (2011-11-19). Det mesta handlar om bedömning och om mätbara resultat och bedömningspraxis. I SAOL står det kort och gott att ordet är ett adjektiv (SAOL, hämtat 2011-12-05). Korp hänvisar till Arnman som anser att begreppet likvärdighet gradvis kommit att ersätta jämställdhetsbegreppet (Folke-Fichtelius, 2010:45).

Jämställdhet är enligt Nordenmark & Rosén det svenska ordet för jämlikhet mellan könen. De skriver att begreppet skapades på 1960-talet då kvinnors underordnade position i samhället kom upp till debatt och begreppet etablerades inom den politiska retoriken på 1970-talet. De menar vidare att begreppet jämställdhet har fått stort genomslag men att innebörden inte är entydig och behöver därför definieras (Nordenmark & Rosén, 2008:14). Man kan konstatera att begreppet jämställdhet liksom likvärdighet fått en vid betydelse med stort utrymme för tolkning.

Att likvärdighet och jämställdhet går in i varandra syns också i Broman & Reich & Hägerströms forskningsrapport beställd från Skolverket. I rapporten används ordet likvärdighet, trots titeln *Likvärdighet i en skola för alla*, dock relativt lite, men desto mer syns begreppet jämställdhet. De skriver att skolan inrättades med ett uttalat jämställdhetsmål som de menar nu verkar som ett jämställdhetskrav från skolmyndigheterna. I sin sammanfattning skriver de vidare att begreppet likvärdighet behöver vidareutvecklas (Broman & Reich & Hägerström, 2002).

I Skolverkets allmänna råd och kommentarer från 2004 beskrivs ordet likvärdighet i samband med bedömning. Men här nämns också begreppet likvärdighet tillsammans med det lokala frirummet. Här menas det att trots lärares och elevers möjlighet att tillsammans fatta beslut om vad som ska finnas i en lokal verksamhet, får inte den lokala friheten bli för stor. Skolan skall vara likvärdig. De hänvisar till skollagen som säger ”Utbildningen skall vara likvärdig, varhelst den anordnas i landet”(1 kap. 2§, citat hämtat från Skolverket, 2004:13). Vidare beskriver rapporten begreppet likvärdighet som styrsystemets svåraste fråga (Skolverket, 2004).

Wedin menar dock att jämställdhet och jämlikhet inte skall förväxlas då de har olika betydelser. Jämlikhet står för alla människors lika värde oavsett kön, ursprung, religion eller andra faktorer, medan jämställdhet enbart avser relationen mellan män och kvinnor (Wedin, 2009:17). Detta problematiserar begreppet likvärdighet i den betydelsen att det blir svårdefinierat. I uppsatsen kommer dock begreppet likvärdighet botten i utredningen SOU 2008:27 och den betydelse begreppet likvärdighet har där. Begreppen jämlikhet och jämställdhet kommer inte tas i beaktande eller förklaras vidare.

I SOU 2008:27 är betydelsen av likvärdighet dubbel och handlar dels om skolorna som likvärdiga i den mening att de skall kunna konkurrera om eleverna på ett likvärdigt sätt och dels om eleverna som likvärdiga i ett nationellt perspektiv. Det nationella perspektivet innebär en risk att elever inte får en likvärdig utbildning då den lokala friheten gör att programmen skiljer sig åt och har stora brister i sina profileringar runt om i landet vilket gör att den enskilda eleven kan berövas en utbildning den har rätt till utan att veta om det (SOU 2008:27:519).

Om den lokala friheten blir för stor är det omöjligt för skolorna att kunna marknadsföra sig eftersom oöverskådligheten blir för stor för eleverna (Ibid.:304). Den lokala friheten har då enligt utredaren orsakat bristande likvärdighet och otydlighet för den enskilda eleven och försvårat

konkurrensaspekten för skolorna.

Nordenmark & Rosén skriver att människor istället för att behandlas lika skall ha lika villkor (Nordenmark & Rosén, 2008:15). I begreppet lika villkor inkluderar de samtliga typer av diskriminering. Den här uppsatsen använder begreppet likvärdighet i betydelsen att alla människor bör behandlas lika oavsett vilka villkor som finns inblandade.

Det kan tilläggas att det i uppsatsen inte kommer att handla om likvärdighet mellan kön, religionsuppfattning, sexuell läggning eller annan ståndpunkt som också är viktigt i skollagen.

2.4 Frågeställningar

De frågor som skall belysas och diskuteras är följande:

- ♣ Vad säger utredningen SOU 2008:27 om yrkesprogrammets lokala frihet och utbildningens likvärdighet?
- ♣ I en konkurrensutsatt skola, vilken betydelse ges de lokala kurserna för marknadsföringen?
- ♣ Vad säger utredningen SOU 2008:27 om kopplingen mellan lokala kurser och arbetsmarknad?

3. Syfte och metod

3.1 Syfte

Syftet med föreliggande uppsats är att analysera utredaren till SOU 2008:27:s åsikter kring yrkesprogrammets lokala frihet och diskutera relationen till en likvärdig skola.

3.2 Metod

Här diskuteras vilken forskningsansats och analysmetod som används och bakgrunden till detta. Här beskrivs även hur urvalet av textmaterial gick till och dess procedur. Studiens trovärdighet diskuteras också genom att se över validitet och reliabilitet.

3.2.1 Forskningsansats

Lagerholm skriver att det är viktigt att veta hur man praktiskt vill gå tillväga för att svar på sin fråga. Han förklarar att det är viktigt för att få fram det man vill, tänka över de metoder som finns och tillslut välja den som passar ändamålet bäst (Lagerholm, 2005). Jag kommer ägna mig åt en kvalitativ textanalys där jag i ett utbildningshistoriskt perspektiv går igenom utredningen SOU 2008:27 och där analyserar jag vad utredningen säger om de yrkesförberedande programmen och den lokala friheten kring dem (Stukat, 2005). Därmed har jag valt bort de kvantitativa metoderna enkätundersökning och observationsstudie. Gränsen mellan kvantitativ och kvalitativ är inte helt skarp men en förklaring som Lagerholm gör är att en kvantitativ studie bygger på räknebara uppgifter och ger översiktliga resultat där en kvalitativ studie bygger på djupa närstudier av, i det här fallet, texter (Lagerholm, 2005:28).

Inom den kritiska teorin vill man demonstrera olika former av dominans, asymmetri och förvrängd kommunikation och man ”söker skapa dissensus och bilda diskussioner som sedan kan bidra till byggandet av ett öppnare samförstånd” (Alvesson & Deetz, 2000:41). Det finns alltså ett uttalat värdeengagemang och intresse för moraliska och etiska frågor inom den här forskningsansatsen och därför har jag vänt mig till den. Den här uppsatsen behandlar texter som fungerar som offentlig dominans över ett samhälleligt förhållande. Jag väljer här att se till Watt Boolsen och hennes sätt att angripa den kritiska teorin i den betydelsen att det rör sig om ”de faktiska förhållandena och de praktiska möjligheterna snarare än idéer och ideologier” (Watt Boolsen, 2007:33). Utgångspunkten i analysarbetet har därmed tron om att ”...människan är en produkt av samhället, men samhället är också skapat av människor” (Ibid.:33).

Jag har använt mig av en induktiv metod där jag använder mina data som utgångspunkt och i och med att det är jag som person som valt ett problem och sedan valt data så är det en tolkande process. Hur jag använder mig av tolkningar i uppsatsen förklaras nedan.

3.2.2 Hegemoni

Ett centralt begrepp i analysen av studiens material är hegemoni som ofta brukar förklaras som tolkningsföreträde. Detta har med det politiska samhället att göra eftersom hegemoni ett begrepp som betyder ledarställning eller den som dominerar. Hegemoni betyder enligt SAOL ”övervälde, herravälde, ledarskap” (SAOL, hämtat 2011-12-18). Alvesson & Deetz förklarar via Gramsci att hegemoni är ”en komplex väv av begreppsliga och materiella arrangemang som bildar själva strukturen i vardagslivet” (Alvesson & Deetz, 2000:101). Detta kan ta sig i uttryck genom att en dominerande grupp eller en ledande klass i samhället smittar av sig i ett sätt att leva eller göra till den dominerade gruppen som omedvetet accepterar dessa sätt och därmed har de dominerande en hegemonisk position. Detta kan utspela sig i vilken maktstruktur som helst – mellan två länder eller på en arbetsplats för att visa exempel.

I uppsatsen kommer hegemonin att göra sig synlig via att jag som forskare utgår ifrån skolan som dominerad och accepterande av en maktstruktur och i form av att de texter jag analyserar, och personerna bakom texterna, tror sig skapa neutrala expertsystem som skall lösa de problem som

påstås finns i skolan (Ibid.:101f).

3.2.3 Hermeneutik

I undersökningens linje med den kritisk-teoretiska ansatsen kommer också den hermeneutiska ansatsen tas i beaktande. Hermeneutik betyder enligt SAOL ”vetenskap om eller tolkning av texter” (SAOL, hämtat 2011-12-18). Den hermeneutiska synen innebär att objektet undersöks med avsikt att förstå och detta kan göras med ett par grundläggande frågor: vad är det som sägs, till vem, i vilket sammanhang och varför? (Watt Boolsen, 2000:32 & 53).

Hermeneutiken passar in i den kritisk-teoretiska ansatsen genom perspektivet människan som produkt av samhället men att människan i sin tur skapat har samhället. Hermeneutiken har tanken om att alla människor i sitt tolkningsarbete redan har förförståelser om världen med sig. Därför kan tolkningen bli olika beroende av vem som tolkar, i vilken kontext och i vilket sammanhang. I uppsatsens sammanhang är det intressant att reda ut avståndet mellan text och uttolkare och på så sätt få vetskap om min, författarens, förståelse (Esaiasson m.fl., 2009:251). Detta görs i avsnitt 3.6.

För att synliggöra det hermeneutiska tolkningsarbetet i denna uppsats kommer jag att använda mig av mycket data i form av textmaterial. Detta presenteras med många citat och ibland långa stycken för att inte riskera tolkningar på vardagsnivå utan med anspråk på vetenskaplighet och också för att göra det så enkelt som möjligt för läsaren att kunna sätta sig in i texter som analyseras och därmed bedöma analysens trovärdighet (Watt Boolsen, 2007).

3.3 Urval

Grunden för uppsatsen består i en reform kring gymnasieskolan beställd av regeringen 2008. Utredningen är tre år gammal men eftersom det är den som ligger till grund för skapandet av GY11 har jag valt att se närmare på ett kapitel där utredaren har starka åsikter om vad som bör åtgärdas. Valet av just denna utredning gjordes med beaktande att det är viktigt att som lärare kunna ge sig in i de utredningar som beställs, hitta de kapitel man anser viktiga och på så sätt få en förståelse för vad eventuella förändringar har sin grund i och vad de kan innebära.

Det är i uppsatsen alltså fråga om ett textbaserat empiriskt material. Texterna som valts ut för ändamålet är de som är representativa för det synsätt jag önskar belysa (Lagerholm, 2005:104). Det handlar främst om texter som rör bestämmelser och betänkanden kring gymnasieskolan men också skollag och läroplan. Med utgångspunkt i SOU 2008:27 och kapitlet *Nationell likvärdighet och lokal frihet* så har jag tagit avstamp i olika reformer som skrivits i Sverige under 1900- och 2000-talet. Det som fokuserats på i min sökning har varit begreppen *lokal frihet* och *likvärdighet*, men också generellt om yrkesprogrammen och dess utveckling till hur de blivit till det de är idag.

När det gäller statens officiella utredningar (SOU), propositioner (prop.) och Svensk författningssamling (SFS) har jag valt att gå tillbaka till 1954 då den första utredningen om yrkesprogrammen kom. Jag har sedan avstamp i utredningen från 1974 för att ta mig fram under 1980- och 90-tal vidare till 2011 där vi är idag. Begränsningen är gjord genom att välja de utredningar som andra forskare menar betytt mycket för gymnasieskolans framväxt, och då främst yrkesprogrammen. De utredningar som behandlar andra företeelser har valts bort då de inte anses relevanta i sammanhanget.

Vad gäller den tidigare forskningen kring gymnasieskolan har det främst legat fokus på yrkesprogrammets utformning och skapande. Jag har då gått ännu mer tillbaka i tiden till mitten av 1800-talet för att kunna se hur yrkesprogrammen har utvecklats till det de är idag. Den dagsaktuella litteraturen består också av tidningsartiklar och vid behov har personliga kontakter tillämpats då informationen har ansetts bristfällig eller inte komplett. Urvalet av de personliga kontakterna har varit beroende av den myndighet där informationen har varit sviktande. Det handlar bland annat om kontakter från skolverket eller branschorganisationer.

Ett visst bortfall har skett under arbetets gång och det har kommit att bilda studiens avgränsning. I sökandet efter textmaterial har det funnits en mycket stor mängd text att läsa igenom. De texter som har haft med de begrepp som sökts på men i en annan betydelse har inte tagits med. I många fall

handlar det om begreppet likvärdighet som ofta har betydelsen att det handlar om bedömning och att alla elever skall ha samma rätt till skola och då i form av elever som har någon form av funktionshinder eller diagnos. Dessa och andra liknande betydelser av likvärdighet är i denna uppsats syfte inte relevant och har därmed valts bort.

Även vid de personliga kontakterna har ett visst bortfall skett då de inte kunnat svara på de frågor som ställts eller om informationen jag fått inte visat sig vara tillräcklig eller relevant för sammanhanget (se avsnitt 3.4).

3.4 Procedur

Det empiriska material jag valt att utgå ifrån är främst SOU 2008:27. Det är den utredning som ligger till grund för GY11 och är ett betänkande av gymnasieutredningen. Med den som bas har jag valt att se hur tidigare betänkanden och propositioner har resonerat kring samma problematik. Jag har gått tillbaka till 1950-talet när det gäller direkt problematik och marknadsföring men ännu längre utifrån ett utbildningshistoriskt perspektiv. De forskare och debattörer som stötts på ofta som referenser i betänkanden, propositioner och diverse annan litteratur har jag valt som tillförlitliga kunskapskällor och har på så sätt kunnat samla material både från Sverige men också ur ett nordiskt och vidare ett internationellt perspektiv för att kunna jämföra yrkesprogrammets status i olika länder.

I utredningen SOU 2008:27 refereras det ofta till tidigare utredningar, och propositioner. Jag har valt ut de som explicit berör den problematik uppsatsen tar upp och på så sätt kunnat avgränsa läsningen till det som är relevant. Skolverket har också gjort utredningar kring ämnen i utredningen som jag anser ha relevans med uppsatsen. I texterna som går att läsa i pdf-format har jag använt mig av sökfältet och där skrivit in de sökord som valts ut för att kunna se om den reform jag läser har relevans till min utgångspunkt. Sökorden i läsningen har bestått av: *lokal frihet, lokala kurser, likvärdighet, nationell likvärdighet, branschen, branschkrav, arbetsliv, arbetsmarknad, kvalitet, programråd och valfrihet.*

I och med sökorden har det också stötts på debattörer och författare som vid flera tillfällen nämns, både av utredaren till SOU 2008:27 och i andra utredningar, och jag har vänt mig till dessa författare för att finna ytterligare information. Jag har också använt mig av många olika sökmotorer såsom: GUNDA, LIBRIS och internet. Då en del källor i utredningen har varit bristfälliga eller svåra att få tag i har jag fått komplettera vissa antaganden eller påståenden med personliga kontakter. Kontakterna har valts ut genom noga övervägande och främst med tanke på vad jag har tyckt saknas i utredningen och vad som behövdes för att få fram korrekt information. De personliga kontakterna kommer ifrån Skolverket, Yrkesprogramsinspektionen, Sveriges Byggingustrier och Rektor. Jag har kontaktat dem via telefon enbart för att klargöra, hitta information eller reda ut saknad information. Informationen kan se olika ut beroende på vilken myndighet jag talar med och har därför inte valt att använda mig av någon intervjumall då det inte passar in i sammanhanget. Med hänsyn till den etiska aspekten är namnet till rektorn i Västra Götaland som jag talat med fingerat.

Nyckelord: *likvärdighet, lokala kurser, konkurrens, arbetsmarknad, yrkesutbildning och reformer kring gymnasieskolan.*

3.5 Analysmetod

Den metod som används för att analysera det textmaterial som är uppsatsens utgångspunkt är en kombination av två textanalysmetoder. Textanalys utgår ifrån information i texter som man kanske inte vid normal läsning märker (Lagerholm, 2005). Därför utförs en jämförande närstudie av textmaterialet som avslöjar de konstruktioner jag vill åt i termer av mångtydighet och dominans. En närstudie är enligt Lagerholm en mycket noggrann läsning av en kort text eftersom det oftast handlar om att hitta detaljer i språkkonstruktioner. Men han skriver också att man inte behöver följa någonting slaviskt utan att det alltid finns möjlighet att anpassa modellen till sin undersökning (Ibid.:86). Detta är vad jag kommer göra då texterna jag valt är omfattande och en närstudie av allt det textmaterial som är representerat i uppsatsen hade varit omöjligt att genomföra rent praktiskt.

Jag har därför valt ut delar av texterna som presenteras i resultatet.

Textanalysens två metoder som överlappar här är innehållsanalys och argumentationsanalys. Innehållsanalys är dels ett överordnat begrepp för disciplinen att analysera och dels en analysteknik (Watt Boolsen, 2007:93). Innehållsanalys används speciellt när syftet är att analysera politiska texter i form av dokument och texter. Watt Boolsen skriver vidare att en innehållsanalys beskriver just bara innehållet i de texter och dokument som analyseras och kan ibland ge en känsla av att den borde säga något mer (Ibid.:125). Den analys som skall utföras i uppsatsen är innehållsmässig men det skall också argumenteras om innehållet och ställas texter mot varandra. Därför har jag valt att komplettera innehållsanalys med argumentationsanalys.

En argumentationsanalys har som syfte att beskriva hur ett argument är uppbyggt. Det är inte säkert när man analyserar att man håller med de argument som förs fram eller dess innehåll utan analysen handlar om det sätt argumenten framförs på.

Argumentationsanalysen används uteslutande för att identifiera argumenten och deras karaktär. Den tar inte ställning till om något är "sant" eller "falskt", och det kan därför vara "forskningsmässigt ärligt" att kritiskt granska sin egen förförståelse när analysen ska bedömas (Watt Boolsen, 2007:140f).

Argumentationsanalysen kommer inte följas till punkt och pricka i den mening att syftet med analysen inte är att ha en explicit tes då många av de textpartier som skall analyseras handlar dels om åsikter och dels om argument.

Min roll som forskare är att analysera de konflikter som råder i det empiriska material jag valt och att ha en kritisk inställning till det material som lästs igenom. Jag jämför sedan kritiskt utvald data genom att ställa ett par grundläggande frågor, nämligen: Vem säger vad till vem, var, varför och med vilken avsikt? (Ibid.:53). Det är med hjälp av dessa frågor som de båda analysmetoderna skall göra sig tydliga i resultatet.

3.6 Validitet och reliabilitet

Det finns åtskilliga faktorer som påverkar en undersöknings validitet, men främst handlar validitet om att se om det verkligen är så att jag undersöker det jag påstår mig undersöka. Intern validitet handlar om själva undersökningen och överensstämmelsen mellan teori och empiri och extern validitet handlar om hela projektet och hur det är förankrat i en vidare kontext. Reliabiliteten påverkar validiteten (Esaiasson m.fl., 2009:64).

Johansson & Svedner menar att det kan vara svårt att upptäcka brister i hur man definierar begrepp i och med att man räknar med att alla använder begreppen på samma sätt och med samma betydelse (Johansson & Svedner, 2008:108). Vad gäller begreppsvaliditet i den här uppsatsen anser jag att den är hög då de begrepp jag använt mig av är operationaliserade i den mening de kommer att användas. Texter som förklarar begreppen på ett annat sätt är en del av bortfallet och inte representerat här.

Reliabilitet har att göra med hur tillförlitlig undersökningen är. Lagerholm menar att reliabiliteten påverkas av hur pass väl man tänker igenom och genomför sin undersökning och ett sätt att kontrollera om reliabiliteten är hög är att låta en annan forskare upprepa undersökningen (Lagerholm, 2005:28). Bristande reliabilitet enligt Esaiasson m.fl. orsakas i första hand av slarvfel under datainsamlingen och den efterföljande bearbetningen. De skriver vidare att graden av reliabilitet mäts genom att man jämför resultaten från undersökningar som använder samma mätinstrument (Esaiasson m.fl., 2009:70f). I uppsatsen har jag varit så noggrann som möjligt i insamlingen av data och bearbetningen av densamma. Men som hermeneutiken påpekat ovan så är jag medveten om, och anser att jag har en förförståelse med mig i arbetet. För att reda ut förhållandet mellan text och uttolkare kan man ha i beräkning att jag har med mig nio år från grundskola, tre år från gymnasieskola och fem år från universitet. Däremellan har jag arbetat med diverse olika arbetsuppgifter på en rad arbetsplatser. Det betyder att en annan forskare kanske inte skulle få samma resultat på denna undersökning då vi har olika förförståelser med oss. Jag är fullt

medveten om detta, och i många fall pratar man om hur reliabiliteten egentligen passar in på en kvalitativ undersökning då dessa faktorer spelar en stor roll.

Esaiasson m. fl. menar att god begreppsvaliditet tillsammans med hög reliabilitet ger god resultatvaliditet. Det menar jag att den här uppsatsen har då jag medveten om svårigheterna medvetet valt att distansera mig från subjektiviteten i största möjliga mån utan att för den sakens skull vara helt och hållet objektiv (Esaiasson m.fl., 2009).

4. Tidigare forskning

Under detta kapitel kommer jag med hjälp av tidigare forskning att ta upp reformer kring yrkesprogrammen med fokus på hur de hjälpt att formulera problematiken kring de lokala kurserna i de yrkesförberedande programmen som idag står och vacklar emellan att å ena sidan möta arbetsmarknadens krav och elevernas intresse och å andra sidan skapa en likvärdig skola. Här presenteras också kort utbildningshistorik kring yrkesprogrammen och hur reformerna har påverkat dem till hur de ser ut idag.

4.1 Yrkesprogrammets historik i korthet

Under 1200- och 1300-talet nådde skråorganisationerna till Norden från övriga Europa och det äldsta svenska ämbetet vi känner till är skräddarnas i Stockholm. I och med att ett skråämbete stadgades så fick ingen utöva skräddaryrket i Stockholm som inte godkänts som mästare av borgmästaren och skräddarnas förmän (Carlsson m.fl., 2007:72f). Lärandet inom yrkesprogrammen idag sker genom ett socialt utbyte av kunskaper mellan lärare och elev och detta går tillbaka till den tid, innan yrkesskolor fanns, då utbytet skedde mellan mästare och lärling (jfr. Nilsson, 1981 & Nielsen & Kvale (red.), 2000).

Skråämbeten skulle kvalitetssäkra hantverksbranschen och se till så att inga "fuskjobb" utfördes och ett mästarbrev hade stor betydelse för yrkesutövaren och beställaren. Att bli mästare var en lång process där man efter många läroår som lärling kunde avlägga ett yrkesprov och utnämnas till gesäll. Efter gesällvandringen och ytterligare läroår kunde gesällen avlägga mästarprov och därefter få ett mästarbrev (Carlsson m.fl., 2007:73). Hantverksyrket hade hög status eftersom det var hård kvalitetskontroll som lovade fint hantverk, men skråverksamheten fick samtidigt kritik för att inte bidra till en utveckling i näringslivet i takt med industrialiseringen i början av 1800-talet. 1846 upphörde således skråväsendet i Sverige.

Efter skråväsendets upphörande väcktes vid riksdagen inom borgarståndet ett intresse att upprätta slöjdskolor runtom i landet, först i vissa län och lite senare skulle det finnas en slöjdskola i varje län. Industrialiseringen krävde arbetskraft och det fanns ett behov att utbilda Sverige. Lars Johan Wallmark² hade Tyskland som förebild i framtagnandet av de lägre tekniska yrkesskolorna, och faktum är att Tyskland även idag är ett föregångsland när det gäller yrkesprogram (se vidare avsnitt 4.3). Detta är starten till yrkesprogrammen som de ser ut idag (Nilsson, 1981).

Man utgick ifrån att näringslivet skulle suga upp alla nytillkomna på arbetsmarknaden under industrialiseringen, men efter första världskriget stagnerade ekonomin och industrin nådde bottenrekord. Kommunerna hade inte heller rätt att erhålla statsbidrag till yrkesskolor vilket förvärrade situationen ytterligare. I början av 1920-talet var yrkesskolorna en ytterst liten del av skolorna i Sverige och hade en låg status i allmänhet. På 1930-talet är yrkesutbildningen förknippad med socialpolitik och arbetsmarknadspolitik. Det blev en tillkomst av landstingskommunala centrala verkstadsskolor för arbetslösa ungdomar och om första hälften av 1930-talet präglades av kris och massarbetslöshet var andra hälften präglad av långsiktig välfärdspolitik. Yrkesskolorna fick ett lyft och dåtidens utredningar menade på att skolornas verksamhet uppfyllde sin funktion. (Nilsson, 1981:85ff)

Mellan 1946-1974 riktades reformarbetet in på expansion. Yrkesutbildningen var nu ett riksintresse och arbetsmarknaden behövde arbetskraft. Men ökad arbetstakt, specialisering, komplicerade maskiner m.m. medförde att de yrkesutbildade i sämre utsträckning än förut kunde utbilda den nya arbetskraften. Det fanns också ett stort intresse för yrkesprogrammen inom kommunerna och i kombination med generösa statliga bidrag byggdes de kommunala yrkesskolorna ut med heltidsundervisning (Ibid.:150ff). Detta återkommer även i SOU 2008:27:

2 1810-1855. Var teknologiska institutets föreståndare, för att 1846 bli överdirektör vid samma verksamhet. Källa: Nordisk familjebok, 3:e uppl. 1923-36, band 20 s 3. Information hämtad från: Nilsson (1981) s.49.

De sakkunniga ansåg att yrkesutbildning förlagd till arbetsplats successivt hade försvårats beroende på en ökad arbetstakt, en komplicerad teknisk utveckling med specialisering, komplicerad utrustning och dyrbara material samt en därigenom ökad olycksfallsrisk. Utredningen förordade en utökad yrkesutbildning i kommunal regi med hjälp av statliga medel. I propositionen föreslogs att initiativet till yrkesutbildningens utbyggnad och utformning fortfarande skulle ligga på de olika skolhuvudmännen. Under de kommande 15 åren skulle en fördubbling av heldagsundervisningen ske. En ökning av statsbidrag i sådan omfattning att utbyggnaden kunde genomföras föreslogs. Den skolmässiga yrkesutbildningen skulle i högre grad täcka det behov som lärlingsutbildningen inte kunde täcka. Propositionen antogs och därmed lades grunden för en omfattande expansion av yrkesutbildningen under andra hälften av 1950-talet och början av 60-talet (SOU 2008:27: 199).

1968 års reform karaktäriserades av att sammanföra yrkesutbildningen med den övriga gymnasiala utbildningen och yrkesskola, fackskola och gymnasium skulle utgöra en skolform. Det är också här likvärdighetsbegreppet nämns, men då i termen jämlikhet.

Bakom de strukturella förändringarna finner man en socialt baserad jämlikhetspolitik. Samordningen sågs också som nödvändig för att åstadkomma en av kostnadsskäl nödvändig rationalisering för att möjliggöra en fortsatt expansion av den yrkesinriktade utbildningen (Nilsson, 1981:195).

Efter införandet av yrkesskolan har en mängd reformer skrivits och förändrings- och förbättringsarbeten har gjorts. Redan 1906 var ett av de stora problemen med yrkesskolan brist på kvalitet, vilket återkommer i alla efterföljande reformer. Sveriges hantverksorganisation krävde åtgärder för att höja den tekniska undervisningens kvalitet. Tyskland var en förebild i utformningen och efter 1910 delades yrkesundervisningen in i två stadier: lärlingsskolan och yrkesskolan där yrkesskolan var en frivillig påbyggnad av lärlingsskolan (Ibid.).

Fram till 1950 är yrkesutbildningen och dess reformer baserad på hantverket som sådant. På 1960-talet var enskilda arbetsuppgifter och jämlikhet i fokus för reformerna och från 1976 och fram till 2006 har elevens konkreta och omedelbara nytta av skolarbetet samt elevens inflytande över det egna arbetet varit i fokus. Från 2006 och främst med SOU 2008:27 är det stort fokus på yrkesprogrammets anknytning till vad som faktiskt erbjuds på arbetsmarknaden. Det skall inte finnas för stor lokal frihet i yrkesprogrammets utformning och det finns en oro över att elever som gått yrkesprogram har en alltför snäv och inriktad utbildning som gör det svårt att passa in på en annan arbetsplats än den eleven utbildats till (jfr: SOU 1954:11, SOU 1974:53, SOU 2008:27).

4.2 Yrkesprogrammets relation till arbetsmarknaden

Något som är återkommande i reformerna kring yrkesprogrammen är att arbetslivet är snabbt och föränderligt och att skolan har svårt att "hänga med". Det tar tre år för en elev att bli klar med sin gymnasieutbildning, om eleven går hela utbildningen i ett svep utan avbrott. Lägg sedan på ytterligare tid för att förändringar skall formuleras och sedan tillämpas. Den elev som kommer ut i arbetslivet kan ha hamnat i kläm mellan olika reformer eller kanske rentav sakna det som arbetsmarknaden kräver, men inneha de kunskaper som krävdes för tre år sedan.

1976 tillsattes en gymnasieutredning av den socialdemokratiska regeringen med påtryckningar från fackförbunden LO och TCO som handlade om att skolan måste kunna möta arbetslivets förändringar (Lundahl, 2008). Detta dyker upp i flera gymnasieutredningar genom åren och verkar alltid ha ansetts som ett svårlöst problem. Skolan är en organisation som inte kan, eller har kunnat, möta arbetslivets ständiga förändringar i den takt som önskas. Yrkesprogrammets främsta uppgift har varit att se till så att ungdomar har en yrkeskompetens efter gymnasiet, men som historien berättar för oss kan samhället förändras snabbt och när skolan väl lyckats genomföra förändringar som matchar arbetsmarknadens krav, har arbetsmarknaden redan förändrats på nytt.

Situationen i början av 2000-talet var att det rådde brist på arbetskraft inom många yrken på gymnasial nivå. Det gällde områden som vård och omsorg, bygg- och anläggningsverksamhet, verkstadsindustrin, transportsektorn, hotell och restaurang samt service och hantverk. /.../ Det fanns dock yrken och yrkesområden med krav på certifierad behörighet där det även i framtiden krävdes en hög grad av specialisering. Den slutsats kommittén drog var att yrkesutbildningen borde präglas av både goda kärnämneskunskaper och goda yrkeskunskaper. /.../ Utgångspunkten för kommitténs förslag var att tillgodose arbetslivets krav på bredare kompetens men att inom vissa yrkesområden ändå erbjuda yrkesutbildning som ledde till anställningsbarhet. Breda ingångar och successiva val efter hand ansågs vara lösningen (SOU 2008:27:205).

Ovanstående citat berättar om yrkesutbildningens närmanden till övrig gymnasial utbildning. Runt 1950-talet ville man att de som utbildade sig inom ett yrke även skulle få kärnämneskunskaper och runt denna tid närmade sig yrkesutbildningen den teoretiska utbildningen. Ett närmande som fortsatte långt in på 2000-talet.

Lundahl skriver att sedan reformernas uppkomst har problemet med att utforma de gymnasiala utbildningarna så att det matchar ett snabbt och föränderligt arbetsliv alltid varit ett centralt tema. Det som varierat under årens lopp har varit hur detta bäst skall gå till. "I synnerhet har det ständigt funnits ett spänningsförhållande mellan å ena sidan bredd och anpassningsförmåga till arbetslivets växlande behov, och å andra sidan specialisering och konkretisering" (Lundahl, 2008:41).

De första reformerna på 1910- och 20-talet kom som ett svar på kritik av yrkesutbildningens otidsenlighet och otillräckliga volym, ett mönster som senare kom att upprepas. Även Rationaliseringsutredningen framförde på 1930-talet en liknande kritik. De regionala verkstadsskolorna som kom till vid den tiden inrättades som ett svar på oförmågan hos de kommunala yrkesskolorna att tillgodose behovet av yrkesutbildade (SOU 2008:27:214).

I en rapport angående två fackförbunds koppling till skola och arbetsmarknad skriver Lundahl att yrkesutbildningsfrågorna i efterkrigstiden har betraktats som centrala frågor hos fackföreningarna LO och SAF. Hon menar att de båda organisationerna har sett en utbyggd och förbättrad yrkesutbildning och att SAF ägnade det största intresset proportionellt sett på yrkesutbildningsfrågor av dem båda (Lundahl, 1993:76). Rapporten visar också att fackförbunden har ett stort intresse av hur yrkesutbildningen utformas och arbetar tillsammans med bransch och skola för att skapa en så relevant utbildning som möjligt.

Yrkesutbildningen betraktas av SAF och LO som en viktig kvalitetshöjande del i den svenska industrins konkurrenskraft och ställer därför krav på allt högre kvalifikationer hos arbetsmarknaden. Men både fackförening och arbetsmarknad ser ett problem i att kunna locka ungdomar till industrin och vill att yrkesutbildningen skall kunna vara tillräckligt attraktiv för att locka dem. Problemet ligger i att fackföreningarna, staten och arbetsmarknaden inte alltid är överens om hur yrkesutbildningarna skall se ut för att ge eleverna allt de behöver i form av kärnämneskunskap, yrkeskunskap och lokala efterfrågningar på specialkompetens. "Yrkesutbildning i samhällelig eller i arbetslivets regi, förlagd till skola eller företag?" (Lundahl, 1993:77, jfr. Lundahl, 1997)

Även utbildningshistoriskt finns detta intresse från fackförbunden som på 1940-talet startade ett yrkesråd som skulle analysera behoven av yrkesutbildningen och främja den.

The organised ties between capital and labour were also evident in the field of education, specifically in vocational training. In order to avoid a proposed apprenticeship legislation, SAF and LO started to cooperate in matters of VET in

the late 1930's. In 1944 the 'Joint Industrial Training Council' (*Arbetsmarknadens Yrkesråd*), JITC, was established with representatives from SAF and LO. The main tasks of the JITC were to analyse the needs of vocational education, to promote the expansion and development of such education and to supervise and coordinate the educational planning within the apprenticeship boards of the industrial branches (Lundahl, 1997:93).

Inför 1976 års gymnasiereform beskriver Lundahl hur pådrivande fackförbunden faktiskt var och att reformen kom till genom fackförbundens påtryckningar snarare än genom de politiska:

Det var inte i första hand de politiska partierna som var pådrivande, utan de fackliga organisationerna, särskilt LO och TCO. Deras krav på en reformerad gymnasieskola bottnade dels i en oro för negativa verkningar av arbetslivets snabba strukturomvandling, och mångfalden av specialiserade linjer och kurser borde därför ersättas av breda, sektorsbaserade utbildningar, hävdade de. /.../ Behovet att organisera gymnasieskolan så flexibelt som möjligt för att möta och helst *ligga före* arbetsmarknads- och samhällsförändringarna framträdde tydligt i gymnasieutredningens ursprungliga direktiv (Lundahl, 2008:34f).

Axelsson presenterar resultat kring en svensk undersökning som genomfördes 1994 på uppdrag av Skolverket i samarbete med SCB. Undersökningen handlar om gymnasieutbildade ungdomars upplevelse av steget ut från gymnasieskolan och in i arbetslivet. Syftet med undersökningen är som en del i ett internationellt projekt se hur gymnasieskolelevers inställning är till utbildningen och deras övergång till eftergymnasial verksamhet. De elever som varit med i studien har gått gymnasiet med LGY 70, läroplan för gymnasieskolan 1970. Axelsson själv skriver att den läroplanen är numer historia men att vi lär av historien och genom den kan blicka in i framtiden (Axelsson, 1995:2, jfr. Axelsson, 1986). Det som är relevant i Axelssons studie är de avsnitt som behandlar elever som gått yrkesprogram, och som fortfarande arbetar inom det de utbildat sig till. De beskriver utifrån egna erfarenheter hur gymnasieskolan eventuellt har hjälpt dem i sin karriär i form av att bidra med tillräcklig yrkeskompetens.

Hos Axelsson påvisas också en annan problematik i kopplingen mellan yrkesprogram och arbetsliv; nämligen den att alla elever som påbörjar ett yrkesprogram kanske inte slutför det eller väljer att byta bana efter gymnasiet. Det finns elever som väljer att inte fullborda den utbildning de påbörjat, med andra ord hoppar av, eller som byter yrke senare i livet.

I det sätt utredaren till SOU 2008:27 talar om de elever som väljer att byta gymnasieprogram eller rentav hoppar av gymnasiet är med en underliggande ton av misslyckande. Lundahl beskriver också "avhopparna" genom att ta upp den dåvarande regeringens fokusområde nämligen avhopparna som det som främst behöver komma till rätta med i skolan (Lundahl, 2008:39). I SOU 2008:27 är eleverna som hoppar av beskrivna i sammanhang som beskriver dem som svaga, att de har svårigheter i skolan eller att de tycker övergången från grundskola till gymnasium är besvärlig. "Statistik visar att den kategorin elever med mycket svaga förkunskaper är starkt överrepresenterad bland de elever som hoppar av en gymnasieutbildning och får svårigheter på arbetsmarknaden" (SOU 2008:27:41).

Gymnasiereformen av 2007/08 års modell framstår som mer selektivt inriktad än sina föregångare. Främst i folkpartiets och den borgerliga alliansens program inför valet läggs ett tydligt fokus på IV-eleverna, avhopparna, de skoltrötta och omotiverade, och lärlingsutbildningen presenteras inte minst som ett medel för att hantera denna grupp. Med en liberal ledning för utbildningsdepartementet skulle man kunna förvänta sig en klart positiv inställning till marknadsinslag och stor individuell frihet på gymnasieområdet. Även om den nu aktuella gymnasiereformen inte utmanar en sådan liberal grundhållning, finns det emellertid flera uttryck för kontroll och styrning av mer konservativt slag som kan tolkas som försök att ställa tillrätta och styra en marknad som håller på att gå snett (Lundahl,

2008:48).

Lundahl beskriver, också genom utredningen SOU 2008:27, avhopparna som en grupp elever med negativ pålagd klang.

För att vägen från skola till arbetsliv trots allt skall bli så lätt som möjligt för eleverna och för att det skall bli så enkelt som möjligt att genomföra vill utredaren till SOU 2008:27 se en genomströmning i gymnasiet såsom i grundskolan och att alla tolv år i skolan då blir sammanhängande. Forsberg skriver:

I och med att reglerna är föregripande minskar avståndet mellan entré och exit. De binds med andra ord hårdare samman och därmed upprättas en tydligare och starkare länk mellan grundskolan, gymnasieskolan och arbetslivet/högskolan. Annelunda uttryckt innebär det ett närmande mellan ingångar, utgångar och övergångar. De blir mer avhängiga varandra och gången genom gymnasiet utgör länken som förbinder dem. Den här problematiken kan relateras till utredningens diskussion om "väntare, bytare och avhoppare" samt valbara kurser och individuellt val, men framför allt till genomströmning (Forsberg, 2008:85).

Forsberg menar vidare att genomströmningen verkar mycket viktig för utredaren som inte vill riskera att någon hoppar av eller byter då detta är mycket kostsamt. Kostnaderna ligger i att elever behöver komplettera i efterhand eller är långtidsarbetslösa och bidragsberoende vilket utredaren verkar räkna med blir enda alternativ för alla elever som hoppar av eller som vill byta linje. Det skall bli lättare att som elev få vägledning och bättre möjlighet att kunna välja individuella kurser i sin programfördjupning och detta skall hindra eleven från att tappa fart och hjälpa den att komma vidare i sin utbildning. Detta menar Forsberg kan skapa en form av "husarrest" i betydelsen att strävan SOU 2008:27 har är att få eleven genom gymnasiet till varje pris då inga alternativ till gymnasieskolan ges (Forsberg, 2008:85).

4.3 Yrkesprogram, lokal frihet och konkurrens

För att ta upp forskning kring lokal frihet och annan kritisk läsning av utredningen SOU 2008:27 vänder jag mig till Lundahl och Forsberg. De har genom sina artiklar i tidskriften "*Utbildning och Demokrati*" debatterat om SOU 2008:27 och ställer sig frågande till vissa delar i utredningen. Lundahl tar bl.a upp ett långt citat från Jan Björklund som på en presskonferens yttrar sig om de lokala kurserna. Han säger:

Vi har idag ungefär 9000 lokala kurser i den svenska gymnasieskolan. /.../ Kombinationen av en mycket, mycket långt gången lokal frihet för skolorna och kommunerna att ordna vilka utbildningar man vill, för det andra valfriheten för eleverna och för det tredje konkurrensen mellan skolorna. Kombinationen av de tre förändringarna, som ju alla skedde under nittio talet, har tyvärr lett till att det vuxit fram rätt många utbildningar och utbildningsinriktningar med låg kvalitet, låga krav, men med ganska glassiga förpackningar. Det tycker jag att man ska vara kritisk emot. Jag är inte kritisk mot att eleverna ska ha valmöjligheter. Jag är inte kritisk mot konkurrensen. Men när de här tre systemen med lokal bestämmanderätt över utbildningar, valfrihet och konkurrens samtidigt samverkar har det lett till vissa inslag som vi inte tycker är bra. Och valfriheten ska vara omfattande, men man ska inte längre ha möjligheten att utnyttja valfriheten för att bara välja utbildningar där man sänker kraven eller förpackningen är glassig och rolig, utan valfriheten ska vara mellan utbildningar och utbildnings inriktningar som alla har höga krav (Utbildningsdepartementet, 2008. Hämtat från Lundahl, 2008:47).

Valfriheten uttrycks av Björklund vara bra, men det skall bara finnas lokala kurser med bra kvalitet. Lundahl skriver att det redan i direktiven till gymnasiekommittén år 2000 uttrycktes oro över den "lokala frihetens och konkurrensens negativa följder i form av ett brokigt och ojämnt

utbildningsutbud” (Ibid.:47), och i den borgerliga regeringens reforminitiativ 2007 återkommer detta, som vi bland annat kan se i citatet från Björklund ovan.

Skolverket skrev en sammanfattande analys av reformeringen av gymnasieskolan år 2000 och beskrev där att kommunerna själva formulerat specialprogram där arbetsmarknaden fått vara med och påverka. Arbetsmarknaden har också stått för APU-platserna och ibland med löfte om anställning efter genomgången gymnasieskola (Skolverket, 2000). I SOU 2008:27 ser utredaren det som ett stort problem att det finns så mycket lokal frihet. Det är svårt att överblicka, ingen vet riktigt var de lokala kurserna finns, vad de innehåller och hur de är utformade och det i sin tur är ett hot mot likvärdigheten (jfr. Forsberg, 2008). Vad utredaren pekar på är att det måste bli en mer tydlig bild på hur det från och med utredningen skall se ut i gymnasieskolan.

Holm & Lundström tar upp relationen mellan kvalitet och marknadsföring genom att skriva

Sweden has a long education and a political ambition to improve the educational level for all as a case of social justice, which has made the marketisation of schools and school choice policy debated issues (Holm & Lundström, 2011:603).

Sverige har alltså alltid strävat efter att förbättra skolan som sådan och marknadsföringen av skolan, men det debatteras också kring hur marknadsföringen går till. Vidare skriver de:

There is no doubt that a common transformation is going on: schools as traditional public institutions have changed into market-competitive organisations. At the same time, this development illustrates that what previously could be regarded as a relatively homogenous school culture is now split up. The schools' organisational identities are under negotiation both in relation to their local context and to international as well as national policy trends. Further, the increased attention to profiling themselves may contribute to even more diversity (Ibid.:614).

Vad som kan utläsas ovan är att skolan tidigare har varit homogen och att den nu med den mer utbredda konkurrensfrågan delas upp. Skolan fokuserar mer på sin egen identitet och hur den skall kunna stå ut från de andra och därmed ökar mångfalden.

4.4 Yrkesprogrammen i Europa

Tyskland har varit och är fortfarande ett föregångsland när det gäller yrkesutbildning och framförallt dess relation till arbetsmarknaden. Ungdomsarbetslösheten i Tyskland är mycket låg och detta tros vara ett resultat av att yrkesutbildningen fungerar såpass bra. I en internationell forskningsrapport beställd av Skolverket 1996 beskriver författaren att Tysklands dualsystem är centrum för mycket internationella diskussioner kring yrkesutbildning. Dualsystemets filosofi förklaras med ”att yrkesutbildningen skall vara nära förbunden med yrkespraktik och till [viss] del äga rum i företag” (Fredriksson, 1996:13, jfr. Müller & Shavit, 1998). Arbetslösheten bland ungdomar var vid den här tiden lägst i just Tyskland med 4,9 %³ och det diskuteras bero på deras långa tradition av fungerande yrkesutbildning. Sverige hade 18,4 % under samma period. (Fredriksson, 1996:7).

Även hos forskarna Müller och Shavit som 1998 kom med ett omfattande projektresultat framgår det att Tyskland ligger i framkant. Vid läsning av de svenska reformerna kan man urskilja att yrkesprogrammen har en lägre status än teoretiska program, men i Tyskland är det snarare tvärtom.

In Germany /.../ having recieved a vocational training is a considerable advantage in competition for jobs, even where specific training is not functionally relevant. /.../ Those who have obtained vocational training should clearly be in a better

3 Mätningen är gjord i OECD länderna 1994 och finns angivet i Fredrikssons rapport som tabell 3. Original källa är: *The OECD Jobs Study* och innefattar 24 länder i världen.

position than those who enter the labour market with only compulsory schooling (Müller & Shavit m.fl. 1998:152).

Något annat som också diskuteras internationellt är de stora skillnaderna mellan utbildningssystemen i olika länder. Fredriksson skriver att det kan ses på två sätt; nämligen svårt och spännande. ”Svårt därför att olika begrepp och referensramar används. Spännande därför att olika lösningar och modeller existerar där jämförelser kan göras av hur problem lösts och vad som fungerar i skiftande sammanhang” (Fredriksson, 1996:10). Inträde i EU har förändrat en hel del vad gäller att kunna flytta sig över landgränser, men förflyttning över landsgränser utanför EU är inte lika lättillgängligt och dessutom kan reglerna kring utbildningsformen kan skilja sig åt och göra det hela svårare.

Enligt Andersson finns det relativt lite forskning kring yrkesutbildning. Han frågar sig om det har att göra med den svaga ställningen yrkesutbildningen har inom utbildningsforskningen och om det beror på bristande intresse från myndighet och forskningsfinansiär eller att yrkesutbildning har en lägre status än andra utbildningsformer generellt.

Vem äger idag svensk yrkesutbildning och vilket engagemang finns från olika ägare? /.../ yrkesutbildningen lever i en gränsvärld mellan olika intressenter finns behov av att skapa fler mötesplatser och arenor för utbildningsforskare, arbetslivsforskare och praktiker och intressenter på lokal och central nivå (Andersson, 2000:236).

Forskning kring yrkesutbildning handlar främst om dess status i samhället, ekonomi och hur det har gått för eleverna i skiftet mellan skola och arbetsliv.

5. Resultat

Här analyseras de frågeställningar som presenterats tidigare i samband med de texter som tagits upp. Frågeställningarna presenteras en och en efter varandra där det presenteras utdrag ur främst utredningen SOU 2008:27 som blir utgångspunkten för analysen.

5.1 Vad säger utredningen SOU 2008:27 om yrkesprogrammets lokala frihet och utbildningens likvärdighet?

De textutdrag som presenteras här är utvalda för att se vad utredaren säger om den lokala friheten och vad den innebär för utbildningens likvärdighet.

Jag anser att dagens lokala kurser ska utgå ur gymnasieskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen. Däremot är jag av uppfattningen att vissa lokala initiativ behöver kunna tillvaratas även i den framtida gymnasieskolan och i den framtida gymnasiala vuxenutbildningen. Det behöver finnas utrymme att skapa nya kurser i samverkan med arbetslivet eller högskolesektorn (SOU 2008:27:366).

I ovanstående textutdrag kan vi läsa att de lokala kurser som cirkulerade i skolorna 2008 enligt utredaren måste utgå. Den lokala frihet som finns är inte bra, men vissa lokala alternativ borde kunna tillvaratas även i framtidens gymnasieskola. Utredaren tar sig här friheten att tala om det gamla systemet med lokala kurser som bristfälligt och otillräckligt. Utredaren säger sig veta att det går att göra bättre och menar att det i samverkan med arbetslivet eller högskola skall bildas nya sådana kurser. Det man får anta i utredarens argument är att det tidigare skapats kurser utan samråd med arbetslivet och att det är detta som är det bristfälliga i de lokala kursernas skapande.

Dock berättar utredaren om propositionen *Växa med kunskaper* från 1990/91 som gav gymnasieskolan större lokal frihet och bredare samverkan med arbetslivet:

Möjligheten till specialutformning av program, lokala inriktningar och lokala kurser blev uttryck för de möjligheter som öppnades för en kommunal huvudman att t.ex. kunna anpassa gymnasieskolan till lokala behov i arbetslivet. En stor lokal frihet öppnades i och med detta för främst de kommunala huvudmännen (SOU 2008:27:301).

Utredaren efterlyser en samverkan med arbetslivet för att de lokala kurserna skall få ett annat utseende än vad de har idag. Men enligt utredaren själv och Prop. 1990/91:85 så gavs detta utrymme redan 1991. Det är svårt att avgöra vad utredaren vill åt när utredningen å ena efterlyser ett samarbete mellan skola och arbetsliv och å andra sidan påstår att det redan var en möjlighet.

I en annan forskningsrapport kan man dessutom se att redan 1846 när skråämbetena upphörde och det skapades slöjdskolor i Sverige var detta på tal (Nilsson, 1981). De tekniska skolorna var till för att utbilda elever i takt med industrialismen och utbildningarna anpassades till arbetsmarknaden. Detta var diskussionen långt in på 1900-talet och Lundahl skriver:

De växande svårigheterna att tillgodose individernas och arbetslivets allt starkare krav på yrkesinriktad och studieförberedande utbildning efter grundskolan formulerades således som ett huvudproblem för 1960-talets ledande politiker. Ett andra huvudproblem gällde att innehållet i de befintliga studievägarna inte var tillräckligt anpassade till arbetslivets skiftande behov på kortare och längre sikt (Lundahl, 2008:34).

Det Lundahl påpekar visar en återkommande problematik nämligen den att det kanske inte bara är en eventuell brist på samverkan som är problemet utan snarare skolans oförmåga att hinna med arbetslivets ständiga och snabba förändringar. Se vidare i avsnitt 5.3. Det som tydligt påvisas är utredarens försök till att övertyga läsaren om att skapandet av lokala kurser innan 2008 haft en brist

då de inte samverkar med arbetslivet. En sådan brist har inte funnits.

För att återgå till den lokala friheten och vad den innebär för utbildningens likvärdighet menar utredaren att den nationella likvärdigheten behöver stärkas och att den lokala friheten är den faktor som bidrar till att likvärdigheten uteblir.

Andra länder har mer fokus på ett nationellt regelverk och nationell likvärdighet jämfört med den svenska, decentraliserade modellen med stor lokal frihet att utforma utbildningen (SOU 2008:27:17).

Citatet ovan visar en tvivelaktig jämförelse med andra länder. Här kan utredarens argument nästan te sig hotfullt då det skapar en bild av den svenska skolan som sämre än andra länders skolor. För det står inte heller klart vilka länder det är utredaren menar som har dessa regelverk och denna nationella likvärdighet. Varför denna hotbild ges kan vara ett sätt för utredaren att med skrämselförklaring göra så att läsaren skall uppfatta den Svenska skolan som alltför fri, vilket enligt utredaren är negativt.

Utredaren skriver vidare att kurserna måste bedrivas på ett tydligare sätt och på så sätt kommer likvärdigheten stärkas. Och då i betydelsen av likvärdighet i ett nationellt perspektiv vilket innebär att utbildningen skall se likadan ut var den än bedrivs i Sverige vilket skapar likvärdighet för varje enskild elev. Den som skall skapa den nationellt likvärdiga skolan skall enligt utredaren vara staten. Staten skall bestämma vilket innehåll varje kurs skall ha och tanken med det är att programmen skall blir likvärdiga överallt i Sverige (SOU 2008:27:633). Staten kommer alltså in som bestämmande makt och som enligt utredaren kan skapa ett neutralt expertsystem som skall lösa de problem utredaren anser finns med skolan.

Jag föreslår en ny programstruktur som tydliggör vart utbildningen leder och vilka vägar som öppnas genom vald utbildning. Den oöverskådlighet som finns i dag med ett stort antal lokala kurser och specialutformade program kommer att upphöra (SOU 2008:27:320).

Motsägelsen i den här problematiken är att utredaren både säger sig vilja att de lokala kurserna skall upphöra men också finnas kvar. De lokala kurserna innebär enligt utredaren ett oöverskådligt virrvarr som är omöjligt att överblicka och som dessutom hindrar en likvärdig skola. Samtidigt vill utredaren ha kvar de lokala kurserna, men bara om de görs om helt och i samverkan med arbetslivet och sedan tas in på nytt. Kurserna som nybildas skall också ha hög kvalitet och för att få detta att fungera föreslår utredaren att ett lokalt programråd skall bli obligatoriskt för varje yrkesprogram som i sin tur samarbetar med Skolverket.

Genom mina förslag om inrättande av Nationella rådet för utbildning, nationella programråd /.../ och obligatoriska lokala programråd stärker jag de strukturella förutsättningarna för samverkan mellan skola och arbetsliv och ökar samtidigt avnämarnas inflytande över och ansvar för den gymnasiala yrkesutbildningen. (SOU 2008:27:380).

Utredaren skriver att för att en yrkesutbildning skall kunna fungera tillfredsställande för alla parter skall det vara obligatoriskt med både nationella och lokala programråd. De lokala programråden blir därmed ett bevis på att de lokala kurserna skapas med relevans till innehållet i kursen och vad som behövs på arbetsmarknaden. Men trots att de lokala programrådets förslag till lokala kurser skall godkännas av Skolverket skall ändå besluten tas lokalt. Vad utredaren säger är alltså att bara det bildas ett nytt maktorgan kommer avnämarnas inflytande att stärkas och de lokala kurserna få relevans och kvalitet. Hur den nationella likvärdigheten stärks av lokala beslut framkommer inte här.

Lokala programråd finns också i andra länder inom EU vilket utredaren menar fungerar bra. Men som visats ovan kan det vara problematiskt att jämföra Svenska skolan med övriga länder,

framförallt då det inte påvisas vilka länder som menas.

Programråd har funnits tidigare även i Sverige, men eftersom det inte varit obligatoriskt har inte alla huvudmän använt sig av det. Det är i dagsläget enligt lag att det skall finnas ett lokalt programråd. ”För yrkesprogrammen ska det finnas ett lokalt programråd för samverkan mellan skola och arbetsliv” (SFS 2010:1040 16b §). Men det måste inte finnas ett separat programråd för varje yrkesförberedande program utan ett råd kan täcka flera yrkesprogram.

Men lagen är bara en rekommendation, för i lagen om att det skall finnas ett lokalt programråd för varje yrkesprogram står det enligt Larsson, Skolverket, ingenting om hur de råden skall se ut, vad de skall tala om eller i vilken utsträckning de egentligen skall finnas. Detta skapar en viss oro hos Skolverket som undrar om otydligheten i lagtexten kommer resultera i små eller inga förändringar (A, Larsson, personlig kommunikation 20 december 2011). Det skall finnas lokal anpassning och det är upp till varje huvudman att organisera dess programråd på ett ändamålsenligt sätt (<http://www.skolverket.se/p...> 2011-12-12).

Utredaren till SOU 2008:27 skriver alltså att den lokala friheten är ett hot mot en likvärdig skola. Det prop. 1990/91:85 ville var att öppna upp skolan för arbetsmarknaden, skapa lokala förutsättningar för att få ut ungdomar i arbetslivet och att med de lokala kurserna öka konkurrensen bland skolorna som kunde locka eleverna med olika profileringar. Utredaren menar att detta har resulterat i ett överskådligt system där ingen vet vad som erbjuds var eller med vilken kvalitet. Utredaren säger att elever skall ha rätt till tydlig information om innehåll i utbildningen och information om vart den leder. Ett av de förslag utredningen ger till hur det snarare bör se ut är följande:

Dagens lokala kurser ska utgå ur gymnasieskolan och den gymnasiala vuxenutbildningen. Däremot ska nya kurser kunna skapas om de är nationellt kvalitetssäkrade/.../Jag är av uppfattningen att det även i den framtida gymnasieskolan behöver finnas utrymme för viss valfrihet. Dock anser jag att den omfattande valfrihet som finns i dag skapar stora problem när det gäller:

- elevernas rätt till en god utbildning,
- elevernas rättssäkerhet,
- utbildningarnas kvalitet,
- avnämarnas behov och
- kostnader för gymnasieutbildningen (SOU 2008:27:361f).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att mångtydigheterna är många och att det inte står helt klart om vad det egentligen är utredaren vill skall förändras. En tolkning av de framförda åsikterna från utredaren är att de lokala kurserna som de såg ut 2008 måste upphöra. Upphörandet upplevs mycket abrupt och inget förslag ges till att strama upp de lokala kurser som redan finns, sammanställa omfånget och/eller göra en kvalitetskontroll. Det verkar enligt utredaren som om det system som fanns 2008 måste under alla omständigheter bort eftersom det hindrar nationell likvärdighet.

Trots detta menar utredaren att lokala kurser ändå skall kunna skapas eftersom valfrihet är bra och lokala kurser kan komma att behövas i samverkan med arbetsmarknaden. Lokala kurser gynnar också konkurrensen om eleverna. Så därför skall ett lokalt programråd bli obligatoriskt för varje huvudman som skall ge förslag på hur de lokala kurserna skall se ut och vad de skall innehålla. Kurserna skall i slutändan alltid godkännas av Skolverket och om nödvändigt appliceras av huvudmannen som har sista ordet.

Programrådets införande skall alltså bidra till att de lokala kurserna ger ökad likvärdighet eftersom råden påstås av utredaren betyda garanterad kvalitet, men motsägelsen är att det fortfarande sker på lokal nivå och därmed finns fortfarande möjlighet till lokal frihet. Den lokala friheten är trots försök till uppstramning ändå påfallande synlig.

5.2 I en konkurrensutsatt skola, vilken betydelse ges de lokala kurserna för marknadsföringen?

Här presenteras textutdrag som utredaren menar har med konkurrens om eleverna att göra och om de lokala kurserna bidrar till marknadsföringen.

Lokala inriktningar kan vara ett sätt för en skola att profilera sig och påverka utbildningen. Detta upplevs särskilt viktigt när konkurrens om elever uppstår. Utredningen har sett exempel på att konkurrensaspekten har större betydelse när en attraktiv lokal inriktning skapas i en kommun än att den lokala inriktningen verkligen svarar mot ett regionalt eller lokalt behov (SOU 2008:27:297).

Utredaren menar här att de lokala kurserna har en stor betydelse för marknadsföringen om eleverna, om kurserna är attraktiva. Men en attraktiv kurs behöver enligt utredaren inte betyda kvalitet. I textutdraget ovan vänder sig utredaren till de profilerade utbildningarna och antyder att vissa utav dem inte svarar mot de behov som finns regionalt eller lokalt. Profilerings kvarstår dock som relevant i fråga om att kunna påverka en utbildning och på så sätt göra den attraktiv.

Marknadsföring är en väsentlig del i innehållet av SOU 2008:27, och också i tidigare reformer (jfr. Prop 1991/92:95). Skillnaden är att skolor de senaste åren har börjat marknadsföra sig i en mycket högre grad än tidigare. Marknadsföringen kan handla om att skolan erbjuder olika saker till eleverna såsom kurser som bidrar till högskolebehörighet och annat, men den marknadsföring som verkar fungera bäst är enligt Eriksson, rektor, att erbjuda varje elev en egen dator (E, Eriksson, personlig kommunikation 21 november 2011). I marknadsföringssyfte väljer vissa skolor att spela in reklamfilm för att locka till sig elever, och då handlar det främst om att visa att det är bra stämning på skolan, att det är roligt och att lärarna är snälla⁴. Denna typ av marknadsföring diskuteras inte i SOU 2008:27.

I ett telefonsamtal berättar en rektor på en stor gymnasieskola i Västra Götaland som erbjuder yrkesförberedande program att det inte är så viktigt att locka elever med lokala kurser, dels för att elever som väljer gymnasieprogram i slutet av grundskolan inte verkar helt på det klara med vad det innebär med dessa kurser och dels för att rektorn själv inte vet vad som erbjuds på motsvarande program runtom i landet. Det blir alltså enligt rektorn mycket svårt att profilera sig som en skola som kan erbjuda det lilla extra som andra skolor inte kan, om skolan inte vet om det ens är så (E, Eriksson, personlig kommunikation 21 november 2011). Det Eriksson påstår strider alltså mot vad utredningen menar, nämligen att de lokala kurserna bidrar till konkurrens om elever.

Även i Skolverkets rapport *Konkurrensen om eleverna* tas det upp konkurrens i samband med lokala utbud och det argumenteras om profileringar som något positivt för skolorna som med sin profilering kan locka till sig elever.

Kommuner och andra huvudmän har möjlighet att utforma sitt utbud efter t.ex. elevers ansökningsmönster, lokala förhållanden, arbetsmarknadens behov samt pedagogiska eller andra idéer. Därför varierar gymnasieskolors utbud och konkurrensvillkor i landet. Ju starkare konkurrensförhållande som finns mellan olika skolor, desto större är incitamentet att på något sätt särskilja sig och få elever att välja just dem (Skolverket, 2010:12).

I ovanstående textutdrag och i utredningen SOU 2008:27 handlar det främst om huvudmännens eller den enskilda skolan som är ute på marknaden och konkurrerar om elever. Men Skolverket tar också upp elevperspektivet och skriver vidare att när det gäller en elevs val av skola handlar det mycket om avstånd. En elev har lättare att flytta på sig i en storstad där alternativen är fler än på landsbygden både ur ett resande perspektiv och också ur ett alternativperspektiv. Resandet i storstaden eller från kranskommun till storstad är för det mesta inte fråga om många mil eller

4 För att kunna se reklamfilmer kan man gå in på respektive skolas hemsida. Även på www.youtube.com finns många filmer tillgängliga.

besvärliga kommunikationer, vilket det absolut kan vara om man bor på landsbygden. Konkurrensen blir därför hårdare i storstäderna.

De nationella mål som formulerats på politisk nivå har en utformning som ger stor lokal frihet både för huvudmannen och de professionella i skolan att utforma verksamheten. De fristående skolorna har ett än mindre styrande regelverk som innebär att konkurrensen mellan skolor om elever inte sker på likvärdiga villkor (SOU 2008:27:303).

En tolkning av vad utredaren säger är att skolan inte kan konkurrera på ett likvärdigt sätt så länge den lokala friheten finns och de fristående skolorna har ett mindre styrande regelverk. Vad gäller regelverket så har det i dagsläget ändrats och de regelverk som finns kring kommunal skola gäller också för friskola. Skillnaderna ligger nu på ett ekonomiskt plan som jag återkommer till i diskussionen.

Hur likvärdigheten i konkurrensen skall främjas är inte helt klart i utredningen. Utredaren menar att så länge den lokala friheten finns är otydligheten för eleverna alltför stor och oöverskådlig. Skolorna kan på så sätt enligt utredaren inte konkurrera om eleverna på ett likvärdigt sätt om inte det finns en nationell bestämmelse över hur skolans kurser skall se ut. Samtidigt går att utläsa ur textutdragen att utredaren ändå ser de lokala kurserna som en del i marknadsföringen men det måste bli tydligare för eleven att kunna se vart utbildningen leder.

Eleven har rätt till tydlig information om innehåll i utbildningen och information om vart den leder. Den marknadsföring som finns i dag behöver utvecklas mot en kvalitetssäkrad information som ger en god grund för val efter intresseinriktning (SOU 2008:27:327).

Det som går att förstå med ovanstående textutdrag är att marknadsföringen också behöver utvecklas mot en kvalitetssäkrad information gentemot eleverna. Här blir tydlighetsbegreppet synligt och utredaren vill att yrkesprogrammets innehåll blir mer tydliga. Forsberg tar upp tydligheten som ett genomgående tema i utredningen när det gäller likvärdighet och menar att det i utredningen finns indikationer på ”en förskjutning mot ett byråkrati- och marknadsperspektiv på gymnasieskolans uppdrag med fokus på effektivitet och ekonomi” (Forsberg, 2008:94).

Om eleven kommer in på önskad utbildning ökar förutsättningarna för att eleven kommer att trivas bättre. Därmed ökar även förutsättningarna för att eleven genomför utbildningen inom de föreskrivna tre åren. /.../ När det handlar om att få sina val inom utbildningen tillgodosedda anser jag att dagens system i för hög utsträckning har lett till marknadsföring i stället för information. Min uppfattning är att skolorna i stället för en omfattande marknadsföring ska informera eleverna om de val skolan kan erbjuda och sedan tillgodose dessa (SOU 2008:27:362).

Ovanstående textutdrag är ett vanskligt sådant. Utredaren säger alltså att om en elev kommer in på önskad utbildning kommer den förmodligen att trivas såpass bra att den genomför sin utbildning inom de föreskrivna tre åren. I detta textutdrag har marknadsföring nu fått en negativt pålagd klang av utredaren då det vidare menas att skolorna istället för marknadsföring skall ägna sig åt att informera eleverna om vad de kan erbjuda och sedan tillgodose dessa. Fokus flyttas här från att som tidigare textutdrag visat, handla om skolornas rätt att kunna konkurrera om elever på ett likvärdigt sätt till att handla om elevers rätt att få sina val tillgodosedda, dock bara om skolan har informerat om vad den kan erbjuda.

Utredaren argumenterar alltså för två olika typer av marknadsföring. En där skolorna skall kunna marknadsföra sig via sina lokala kurser, bara de håller hög kvalitet och är skapade på rätt sätt – alltså via lokala programråd. Och den andra där marknadsföring egentligen handlar om att informera elever om vad som finns att erbjuda och sedan tillgodose dessa.

5.3 Vad säger utredningen SOU 2008:27 om kopplingen mellan lokala kurser och arbetsmarknad?

Det som går att se tydligt i läsningen av de texter som legat till grund för den här uppsatsen är att kopplingen mellan elev, yrkesskola och arbetsmarknad är mycket stark. Detta tema återkommer flest gånger under läsningen av utredningen SOU 2008:27 och i den kringliggande forskningen. Att kunna förknippa yrkesskolan med arbetslivet på ett fungerande, uppdaterat och relevant sätt utan att eleven skall gå miste om annan behörighet eller andra kunskaper, att eleven inte skall få en för snäv yrkesinriktning vilket gör den mindre anställningsbar vid byte av yrke eller att eleven inte skall fullfölja sin gymnasiegång är de saker som debatteras mångt, mycket och ständigt.

En fullföljd yrkesutbildning har en avgörande betydelse för de ungas etablering på arbetsmarknaden, den bidrar till att kompensera för skillnader i social bakgrund och till att reducera olika sociala risker som ekonomisk inaktivitet och långvarigt bidragsberoende. En annan slutsats är att tydliga, profilerade yrkesutbildningar som svarar mot branschkraven ger förutsättningar för en snabbare övergång från skola till arbetsliv (SOU 2008:27:379).

Här får den lokala profileringen av utredaren en positiv påverkan på marknadsföringen. Dessutom har de lokala kurserna varit påfallande synliga då många lokala kurser tillkommit via arbetsmarknadens krav och har som syfte att verka för elevernas bästa. Utredaren menar i ovanstående textutdrag att en profilerad yrkesutbildning kan bidra till att eleven fullföljer sin utbildning och på så sätt får en snabbare övergång från skola till arbetsliv. Denna övergång verkar viktig för utredaren då alternativet till fullföljd utbildning kan vara inaktivitet (arbetslöshet) och långvarigt bidragsberoende.

Om en elev väljer att inte fullfölja sin utbildning av olika skäl blir den enligt utredaren något Forsberg valt att kalla för en "avhoppare" (Forsberg, 2008). En avhoppare är enligt utredaren en svag elev som med hög sannolikhet kommer fastna i bidragsberoende och arbetslöshet och därmed blir avhoppare ett negativt laddat ord.

Statistik visar att den kategorin elever med mycket svaga förkunskaper är starkt överrepresenterad bland de elever som hoppar av en gymnasieutbildning och får svårigheter på arbetsmarknaden. Jag vill med förslagen se till att de elever som börjar en gymnasieutbildning har goda förutsättningar att fullfölja den och jag anser att de nya behörighetsreglerna också kommer att bidra till en bättre genomströmning (SOU 2008:27:41).

Utredaren säger sig här ha förslag till hur elever som börjar en gymnasieutbildning också skall kunna fullfölja den. Problemet med citatet är att utredaren vänder sig i sitt förslag mot de elever som redan är behöriga för nationellt program, men inte till de som saknar behörighet.

Skolverket gjorde 2007 en studie om elever som hoppat av gymnasiet och orsakerna till det genom att intervjua 16 elever. Att det skulle vara för svårt i skolan gäller för vissa elever, men främst handlar det om att de har det svårt i hemmet eller i livet utanför skolan. Vad gäller eleverna som svaga nämns det ordet en gång i utredningen och då i en elevs förklaring om sina svaga betyg.

Berättelserna visar att flera, i förhållande till den statistiska genomsnittsbilden av dagen gymnasieungdomar, har ett tungt bagage att bära på genom skolan: skilsmässa, styvsyskon, flyttning till nya platser och skolor, sjukdomar och dödsfall inom familjen (Skolverket, 2007:65).

Skolverkets studie visar att det inte bara handlar om elever som avhoppare i den kontext SOU 2008:27 menar, nämligen att eleverna har det svårt i skolan, är svaga eller skoltrötta. Det finns ett skäl och en orsak till att de hoppar av, och den är oftast inte skolrelaterad. Den aspekten verkar inte SOU 2008:27 ta hänsyn till i sin argumentation.

Gymnasieskolan har ett uppdrag att lotsa eleverna genom studierna med godkända resultat, helst utan fördröjningar. Utifrån uppdraget måste varje studieavbrott betraktas som ett misslyckande. När detta ändå händer, uppstår den intressanta frågan om det är de enskilda ledare och lärare som verkar inom skolan eller om det är institutionen, systemet skolan, som misslyckas (Skolverket, 2007:73).

Här visar Skolverket en annan och mycket viktig syn på misslyckandet där intervjuaren till undersökningen ställer sig frågan om vems misslyckandet är om ett studieavbrott inträffar; den enskilde som verkar inom skolan eller skolan som system. Här nämns inte eleven som den eventuellt misslyckade utan skulden är förflyttad till skolan.

Utbildningskraven har generellt sett trissats upp och ofullständig gymnasieutbildning resulterar i stora problem vid övergång från skola till arbetsliv. /.../ Samtidigt talar andra faktorer för att ungdomar snarast borde få lättare att hävda sig på den nya arbetsmarknaden. Ingen tidigare generation har varit lika välutbildad, berest och språkkunnig. Den nya informationsteknologins inflytande i samhället borde stärka yngres position jämfört med de äldres på arbetsmarknaden (SOU 2011:72:61).

Ovanstående citat visar på att vi idag har en mer upplyst elevgrupp som söker sig till skolorna. De är medvetna om omvärlden tack vara alla digitala medier, redskap, resor och annat som gör de till en skara människor att räkna med. Många elever vet precis vad de letar efter när de söker sig till gymnasiet medan andra vacklar och behöver råd och stöd. Men trots upplyst elevgrupp som kan ställa krav finns det elever som vacklar i sitt gymnasieval eller som är osäkra på vilken arbetsmarknad som är rätt att söka sig till.

Jag ser unga både som kapabla att välja utbildning efter sin intresseinriktning och som engagerade i sin framtid. Men det kräver att eleverna får en god information om valen, konsekvenserna av dem och hur framtidsutsikterna ser ut på arbetsmarknaden. Unga behöver få tydlig information om vad utbildningen innehåller och vart den leder. En självklarhet är också att den valda utbildningen infriar vad den utlovar. Viktigt är också att unga får gå en utbildning de önskar, det är en betydelsefull framgångsfaktor vid studier (SOU 2008:27:183).

I textutdraget ovan, och som påvisats i avsnitt 5.2, menar utredaren att de lokala kurserna kan påverka vad en elev väljer och på så sätt öka möjligheten att fullborda sin utbildning. Alltså verkar det som om utredaren menar att om eleven får vara med och påverka sina val finns det större möjlighet att denne stannar kvar i utbildningen och på så sätt får en smidig genomströmning genom gymnasiet (jfr Forsberg, 2008).

Men det är också av stor vikt att rätt information ges till eleven om vad utbildningen innehåller och också att utbildningen faktiskt kan infria det den utlovar. I denna fråga spelar de lokala kurserna åter en stor roll i utredningen. Arbetsmarknaden har stor betydelse för vad en utbildning innehåller och de åsikter som förs fram i utredningen handlar mycket om kopplingen mellan skola och arbetsmarknad.

Som tidigare lyfts fram i utredningen skall de lokala programråden bestå just av representanter från skola och bransch som i samråd skall se vad som kan behövas lokalt (SOU 2008:27:380). Programråden skall också ta hänsyn till elevperspektivet i skapandet av lokala kurser:

Statens skolverk bör bilda de nationella programråden genom att utse intressenter av olika slag att ingå i råden. Skolverket kan t.ex. utse företrädare för olika branscher, fackliga organisationer, högskolor/universitet, eventuellt statliga myndigheter med tillsynsuppgifter avseende yrkeskompetenser inom området samt tillse att elevperspektiv på utbildningarna inhämtas (SOU 2008:27:331).

Men det är också det enda som nämns av utredaren, att elevperspektiv skall inhämtas. Saknas gör argument för, eller åsikter om vilken typ av elevperspektiv det rör sig om. Är det tidigare elevers erfarenheter eller är det elevers önsknings om vad som bör finnas med? Detta argument är uppbyggt på det viset att det lämnas stort utrymme för egen tolkning.

En elev *ska* alltså med kompletta betyg från grundskolan ha en smidig entré in till gymnasiet. Eleven *ska* veta vilket yrke den *ska* välja, vilken skola som kan erbjuda bäst alternativ, vilka lokala kurser som har högst kvalitet och var de erbjuds. Sedan *ska* eleven ha en smidig genomströmning genom gymnasiet och skulle eleven vid något tillfälle tveka eller fundera på att byta eller hoppa av *ska* en yrkesvägledare hjälpa eleven så att den inte tappar fart. Tillslut *ska* eleven vara redo för sin exit ut i arbetslivet där den *ska* vara redo för ytterligare lärande.

Här verkar dock den elev som inte riktigt är redo för gymnasiet, den elev som tröttnar eller den som vill byta bana mitt i inte riktigt passa in. Det finns inget räddningspaket eller något åtgärdsprogram för den elev som väljer en annan väg. Utredaren vill att alla *ska* gå gymnasiet med smidig genomströmning från entré till exit, men det är fortfarande frivilligt i Sverige (jfr. Forsberg, 2008 & SOU 2008:27). Trots frivilligheten verkar det som om den elev som idag väljer en annan väg enligt utredaren kommer att bli *misslyckad* i den mening att utredaren verkar tro; nämligen att elevens enda alternativ till gymnasiet är långtidsarbetslöshet eller bidragsberoende. Eller är det som Skolverkets studie visar att misslyckandet inte ligger på eleven utan på skolan? Detta och resten av resultatet diskuteras nedan i kapitel 6.

6. Diskussion

I detta sista kapitel skall jag med hjälp av resultatet diskutera fram vad som i min textanalys blir tydligt i och med de textutdrag som valts ut. Jag kommer med hjälp av innehålls- och argumentationsanalysen försöka ta reda på vad utredaren sagt, till vem, var, varför och med vilken avsikt. Avslutningsvis ges förslag till vidare forskning.

6.1 Diskussion av resultatet

För att få reda på vad utredaren egentligen sagt i sin utredning börjar diskussionen i ett utbildningshistoriskt perspektiv där vi kan se att yrkesprogrammen rest långt för att komma dit de är idag. Från den tid skråämbeten var det enda forumet för hantverk till att det nu finns många forum med olika intressen. Yrkesprogrammen har kortfattat gått från benämningen yrkesutbildning via yrkesinriktad utbildning till dagens yrkesförberedande utbildning.

Från början var alltså yrkesutbildningen en form av utbildning mellan mästare och lärling där hantverket lärdes ut av en mästare (lärare) till en lärling (elev). Efter lärlingsutbildningen blev lärlingen gesäll genom att söka gesällprov som efter avlagt gesällprov tillsammans med ett antal års yrkeserfarenhet kunde göra mästarprov. Detta var den examensform som innebar att lärlingen nu var en mästare som kunde jobba självständigt och även själv ta in lärlingar (Nilsson, 1981). Det betydde också att lärlingen gått igenom en omfattande yrkesskola och nu bemästrade ett yrke med skicklighet.

Nielsen & Kvale skriver att skolan idag nästan är isolerad från arbetslivets produktionsprocesser där de tydligaste formerna av mästarlära finns. De menar t.ex att skolan är organiserad efter ålder vilket gör det svårt att lära från de äldre. Men de menar också att skolan idag har fått upp ögonen för mästarläran som metod och det beror delvis på att man söker efter lösningar på det aktuella problemet med den ”praktikchock” som kan upplevas i övergången mellan studier och arbetsliv (Nielsen & Kvale (red.), 2000:42f).

I läsningen av SOU 2008:27 syns det tydligt att utredaren eftersträvar en liknande modell. Det som föreslås är att utbildningen skall ändras och att tre olika gymnasieprogram skall finnas; högskoleförberedande program, yrkesförberedande program och lärlingsprogram. Och detta är en realitet idag. Grunden till att utredaren vill att det skall vara uppdelat på detta sätt ligger i att det från bildandet av yrkesutbildningen handlade om att lära sig ett specifikt yrke. Under årens och reformernas gång har yrkesutbildningen kommit att närma sig den teoretiska utbildningen och då blivit en yrkesinriktad utbildning men med akademisk slutpunkt som ledde till vidare studier på högskola. Utredaren till SOU 2008:27 vill med utredningen återigen skilja programmen åt genom att kalla de för yrkesförberedande och högskoleförberedande där de som väljer ett yrkesförberedande program skall kunna välja en akademisk utgång om så önskas, men det skall också gå att slippa. Lärlingsprogrammet blir ett eget program som har hälften av sin utbildning på en arbetsplats och det är där renässansen inom lärande som social praxis gör sig som mest tydlig.

Under 1990-talet öppnades skolan upp för en stor lokal marknad som gav utrymme för mycket lokal frihet. Det har under analysen kommit fram till att utredaren vill minska denna lokala framfart då den skapar ett oöverskådligt kaos om vad som finns och vad som erbjuds var. Lundahl (2008) menar att utredaren vill få bort de lokala kurserna, strama upp utbildningen och låta staten komma in och styra nationellt så att skolan blir likvärdig.

Forsberg (2008) skriver också om denna uppstramning som utredarens svar på att få bukt med de lokala kurserna och även i ovanstående analys kan man se att det är det som skall vara svaret på problemet med alltför stor frihet lokalt. Utredaren vänder sig i sina åsikter om lokal frihet allmänt mot skolan, men det finns också en stark kritik mot de profileringar som finns och dess påstådda undermåliga kvalitet.

De lokala kurserna var år 2007 uppe i 9000 till antalet men den siffran är dock missvisande. I mitt sökande efter den sammanställning som gjordes över dessa kurser visade det sig att den förkastades tillsammans med GY07 när det blev regeringsskifte. Men enligt Larsson på Skolverket

handlade inte siffran 9000 om hur många lokala kurser som fanns i landet utan frågan de ställde till huvudmännen var: *hur många lokala kurser anses bör finnas kvar* (A, Larsson, personlig kommunikation 20 december 2011).⁵ Detta gör alltså om möjligt att siffran var ännu högre 2007. Och i dagsläget finns ingen uppgift att få tag på angående hur många lokala kurser som finns. Det finns heller någon uppgift på hur många lokala kurser som försvunnit eller om nya lokala kurser har tillkommit i och med lagen om lokalt programråd (A, Larsson, personlig kommunikation, 20 december 2011).

Och det verkar vara svårt att ha överblick över vilka lokala kurser som erbjuds var eller vad som hänt med de som finns om de ens finns. Och om varken Skolverket eller en av de branschorganisationer jag talat med vet, hur skall eleverna kunna få reda på det (L, Tullstedt, personlig kommunikation 17 november 2011)? Då frågar jag mig hur elever skall kunna få en likvärdig utbildning enligt utredarens betydelse av likvärdighet om ingen riktigt vet hur det ser ut med de lokala kurserna någonstans i landet.

Hur likvärdigheten skall kunna sträcka sig nationellt och ha den innebörd utredaren menar blir inte helt klart i analysen. Skollagen (SFS 2010:800) kräver likvärdighet i skolan och det innebär att alla har rätt till *samma* utbildning, men lagen kanske inte skall tolkas bokstavigt utan mer ur ett generellt syfte – att alla barn och ungdomar i Sverige har rätt till *lika* utbildning oavsett var i Sverige du befinner dig. Så utredaren kanske skall vara försiktig med att önska samma utbildning för alla. Eller rentav formulera om önskemålet så att det mer handlar om att försöka skapa en så likvärdig utbildning som möjligt. För så länge lokala alternativ finns, och så länge arbetsmarknadens krav skiljer sig åt över landet kan inte en utbildning bedrivas på precis samma sätt nationellt. Inte ens om staten griper in.

Så för att svara på frågan om vad SOU 2008:27 säger om yrkesprogrammets lokala frihet och nationella likvärdighet kan man sammanfatta det med att säga att utredningen säger mycket, men att få synliga förändringar är gjorda.

Nästa frågeställning handlar om vilken betydelse de lokala kurserna ges för skolors marknadsföring. Propositionen ifrån början av 1990-talet (prop. 1990/91:85) ville att alla elever skulle kunna bli akademiker och att lokala kurser skulle kunna utformas för att främja konkurrensen om eleverna. Yrkesprogram och teoretiska program skulle närma sig varandra, men detta håller utredaren inte med om (jfr. Lundahl 2008 & Forsberg, 2008). Programmen på gymnasiet skall nu enligt utredaren avskämmas från varandra för att skapa bättre förutsättningar för eleverna som nu kan välja om de vill bli akademiker eller inte. Men detta val om att kunna välja att bli akademiker eller inte blir snabbt genomskinligt i utredningen när de lokala kurserna kommer på tal. För marknadsföring handlar enligt utredaren inte om vem som kan bli akademiker eller inte utan vilken skola som kan erbjuda bäst kvalitet på sin profilering. Men enligt en rektor i Västra Götaland handlar marknadsföring om något helt annat, nämligen att kunna erbjuda en elev en egen dator (E, Eriksson personlig kommunikation 21 november 2011).

Före utredningen SOU 2008:27 var det dessutom skillnad på kommunal skola och friskola som idag följer samma regelverk. En skillnad som dock finns mellan de kommunala skolorna och friskolorna idag är att många av friskolorna ägs av riskkapitalister.⁶ Sverige är det enda land i världen där helt skattefinansierade skolor tillåts gå med vinst. Denna debatt går het i dagsläget och bara där ser vi ett problem med likvärdigheten kontra konkurrensutsattheten. Men resurser behöver inte betyda kvalitet (se not 5).

5 För att få tag på sammanställningen kring de lokala kurserna som gjordes inför GY07 skall man kontakta Skolverkets registrator. Dokumentet är förkastat men finns arkiverat under namnet "Principer för bedömning av lokala kurser som avses bli nationellt fastställda". Handläggaren heter Anders Lokander. Jag har tyvärr inte lyckats få tag på registratorn under den tid jag haft till mitt förfogande att skriva denna uppsats och har därför inte kunnat läsa igenom det materialet.

6 2011-12-08 sändes programmet *Världens bästa skitskola* i SVT1 som tog upp just detta med vinstdrivande friskolor. Det följdes senare av en diskussion mellan Sveriges två största partier Socialdemokraterna och Moderaterna i nyhetsprogrammet *Rapport* i samma kanal. För ytterligare information om programmet: <http://www.ur.se/varldensbastaskitskola/de-tjanar-mangmiljonbelopp-pa-skolan/>

Lundahl skriver att friskolesektorn förändras i rask takt till att vara en marknad som vilken annan. Riskkapitalister har hittat bl.a skolbranschen i Sverige genom att den är lönsam och relativt riskfri där vinstnivån överstiger övriga börsnoterade företag. Men initialt var friskolesektorn bestående av små enskilda skolor, drivna av icke vinstdrivande organisationer (Lundahl m.fl. 2011:2).

I och med att friskolor kan ha bättre ekonomiska förhållanden än den kommunala skolan är konkurrensen om eleverna skolorna emellan inte likvärdig. Det är fri marknad om eleverna som mer eller mindre räknas som skolornas kunder. Det läggs pengar på reklamfilmer som talar om hur bra skolan är och datorer verkar som sagt vara bra att locka elever med. Lundahl skriver att gymnasiet mer och mer ter sig som en marknad där: ”Man utformar nya specialutformade program och utför ”marknadsundersökningar” för att få ledtrådar till vilka erbjudanden som framstår som lockande för potentiella elever. Det räcker inte längre att göra ett bra arbete med eleverna, det måste också visas upp utåt, och bilden av skolan i massmedia, t ex lokala rankinglistor, är väsentlig” (Ibid.:4).

Enligt Maria Höcke, yrkesprogramsinspektör, märks konkurrensen av på skolorna runt om i Sverige just därför att vissa skolor har bättre ekonomi än andra och har därmed större möjligheter att kunna marknadsföra sig vilket bidrar till att konkurrensen om eleverna inte sker på ett likvärdigt sätt (M, Höcke, personlig kommunikation, 17 november 2011). Branschen förändras också, som tidigare påpekats, snabbare än vad utbildningarna gör vilket kan göra det svårt för skolorna att hela tiden vara uppdaterade med rätt utbildning till rätt personal på rätt plats. Och historiskt sett har skolorna alltid haft svårt att leva upp till arbetsmarknadens snabba förändringar.

Förändringen som lett till att de kommunala skolorna och friskolorna nu skall gälla under samma regelverk formulerar Skolverket på följande vis: ”Förändringarna syftar till att kommunala och fristående skolor ska verka på lika villkor och på så vis får konkurrera genom utbildningens kvalitet. Syftet är också att garantera eleverna en mer likvärdig utbildning” (Skolverket, 2010). Problemet kvarstår dock med att vi som enda land i världen får lov att ha vinstdrivande friskolor (se not 5) och därmed minskar den likvärdiga konkurrensen om eleverna. Inte förrän skolorna i Sverige har precis samma grundförutsättningar kan de marknadsföra sig på ett likvärdigt sätt.

Så för att sammanfatta vilken betydelse de lokala kurserna har för en skolas marknadsföring är min tolkning att den är marginell. Det finns många andra faktorer som spelar in i fråga om marknadsföring och de lokala kurserna verkar inte ha så stor betydelse som utredningen påstår. Och eftersom rektorn i denna uppsats bara är en person är inte det tillräckligt underlag för att kunna påstå att de lokala kurserna inte har någon som helst betydelse i en skolas marknadsföring om elever och att det är egen dator som är viktigast. Men det kanske inte är att förkasta rektorns ovisshet om andra skolors utbud. Om denna rektor inte vad andra skolor kan erbjuda kan han ju inte heller profilera sin skola som speciell då det kanske inte stämmer.

Holm & Lundström (2011) menar dock att skolan i högre grad än tidigare skall marknadsföra sig som speciell som kan erbjuda elever det ingen annan skola kan. Men det blir i utredningen svårt att se vad som argumenteras som marknadsföring, lokala kurser eller information och tydlighet.

När man talar om den lokala friheten i kombination med konkurrens kommer man inte helt osökt in på kopplingen skola – arbetsmarknad som är min sista punkt i analysen. Kopplingen mellan lokala kurser och arbetsmarknad är mycket stark och har varit det genom alla tider, men det jag ställde mig frågande till var vad SOU 2008:27 säger om denna koppling. Svaret blir en rad olika åsikter från utredaren som alla bottnar i att de lokala kurserna skall skapas i samråd med arbetsmarknaden och ha relevans till arbetslivet.

En problematik i detta är som Lundahl (2008) påpekat nämligen att skolan som organisation har svårt att hänga med arbetsmarknadens snabba förändringar. Lundahl påpekar också fackförbundens intresse i att skapa stark koppling mellan de lokala kurser som utformas och arbetslivet för att övergången mellan skola och arbete skall vara så smidig och enkel som möjligt och för att eleverna skall ha de kompetenser de behöver efter avslutat gymnasieprogram (Lundahl, 1993 & 1997).

Här visar dock Axelsson (1995) en annan problematik som egentligen är lite av ett sidospår i min analys, men nog så viktig, nämligen de elever som inte har en smidig genomströmning i gymnasiet utan som väljer att avbryta studier eller hoppa av. I utredningen talas det om dessa elever som svaga

och skoltrötta som inte klarar denna genomströmning och ett svar utredaren ger till hur elever skall stanna kvar i skolan och kunna fullfölja sina studier är de lokala kurserna. De skall bidra till att en elev kan välja den utbildning som är intressant och på så sätt motiveras att fullfölja sin studiegång.

Forsberg menar också att utredaren betonar vikten av att genomströmningen för en elev i gymnasieskolan skall vara så smidig som möjligt eftersom det är mycket kostsamt för samhället om en elev hoppar av (Forsberg, 2008). Kostnaderna ligger enligt utredaren i att elever behöver komplettera betyg i efterhand eller blir långtidsarbetslösa och bidragsberoende. Det jag ställer mig frågande till är att utredaren verkar räkna med att detta blir ett självklart resultat för alla elever som hoppar av eller som vill byta program. Skolverket (2007) visar i sin studie att elever som hoppar av kan göra det av flera skäl och inte bara av skoltrötthet eller svaghet. Här frågar jag mig också om det verkligen är fel att vara skoltrött vilket utredaren får det att låta som i sin argumentation. Visst kan fokus ligga på att försöka få elever att ha en genomströmning sina tolv år i skolan, men borde det inte finnas något alternativ för den som kan behöva en paus? Enligt utredaren finns inget sådant alternativ utan det medel som ges för en skoltrött elev är som Lundahl påvisat lärlingsprogrammet i sin nya form (se avsnitt 4.2).

Det finns en negativ klang i utredarens argument och det är lätt att förstå det som att alla elever som hoppar av eller byter program är misslyckade. Utredaren menar därmed att det skall bli lättare att som elev få vägledning och att kunna välja kurser i sin programfördjupning och detta skall hindra eleven från att tappa fart och hjälpa den att komma vidare i sin utbildning vilket enligt Forsberg skapar en form av "husarrest" (Forsberg, 2008:85).

Skolverket beskrev istället den enskilde arbetande i skolan eller skolan som myndighet som den misslyckade som inte klarat av att hjälpa och stötta en elev tillräckligt om den hoppar av (Skolverket, 2007). Detta menar jag är en mer rättvis syn på avhopparna än den utredaren visar när utredaren genom sina påståenden ger avhopparna en väl negativ klang och också en stor skuld.

De förslag utredaren i slutändan ger om de lokala kursernas koppling till arbetslivet är att det skall inrättas ett lokalt programråd. Utredaren säger här, lite annorlunda formulerat, att bara ett programråd inrättas kan kvalitet och relevans garanteras. Jag tvivlar på detta då ett lokalt programråd visserligen måste få en lokal kurs godkänd av Skolverket, men det handlar fortfarande om vad som behövs på lokal nivå och införandet av kursen sker fortfarande via huvudmannen – återigen på lokal nivå. Men det är självklart att en lokal kurs skall ha relevans och vara av god kvalitet. Det är ett argument jag tror alla berörda i skolan är överens om. Jag kan inte tänka mig att någon elev vill läsa en kurs som är fullkomligt irrelevant eller rentav dålig lika lite som jag tror att en lärare vill undervisa i en sådan kurs.

År 2006 gjordes en stor undersökning av *Myndigheten för skolutveckling* för att kartlägga hur många programråd som fanns och där visade det sig vara två tredjedelar som hade ett programråd som kontakt mellan skola och arbetsliv (Yrkesutbildningsdelegationen, 2006). Idag finns ingen information att få tag på angående vilka yrkesprogram som har programråd eller om någon inte har det, trots lagen. Och enligt Larsson så är det upp till Skolinspektionen, och inte Skolverket, att göra de nödvändiga kontrollerna kring detta. Och det därför att skolinspektionen inte är en normativ myndighet vilket Skolverket är (A, Larsson, personlig kommunikation 20 december 2011). Det man kan ställa sig frågande till är vad som egentligen har förändrats?

Varje kommun skall informera om vilka nationella program och grenar som finns och om de erbjuds i kommunen. Om ett program eller en gren inte erbjuds i kommunen skall kommunen informera om var programmet eller grenen anordnas (Prop. 1990/92:85:59).

Kan då inte ovanstående textutdrag vara ett sätt förslag till att bedriva överskådlighet? Att de lokala kurser som finns sammanställs av varje huvudman som i sin tur har ett krav att rapportera till Skolverket. Skolverket kan i sin tur se över kursen, dess relevans till utbildningen och dess kvalitet och på så sätt avgöra om den behövs. På det viset skulle det kunna finnas sammanställningar om vilka lokala kurser som erbjuds var och detta skulle också studievägledare kunna ta del av. För trots

allt är det ju det utredaren eftersträvar; tydlig information till eleverna och kvalitet.

Syftet med denna uppsats var att belysa utredarens åsikter och argument om och kring lokal frihet i relation till nationell likvärdighet. Jag anser härmed att syftet är uppfyllt och att de tolkningar som framkommit vid analysen diskuterats ovan. Hur man som arbetande inom skolan som organisation kan ha nytta av undersökningsresultatet är att se hur man kritiskt kan förhålla sig till vissa av de frågor som tas upp i en utredning kring reformeringen av en ny läroplan.

Jag vill tillsist tillägga vikten av att man som blivande lärare skall kunna läsa liknande texter som här presenteras på ett kritiskt sätt. Utredningen är beställd av regeringen som fanns vid makten i Sverige 2008 och är en utredning av gymnasieskolan inför GY11 och det innebär att det är en politiskt normativ text. En mängd experter nämns i förordet och dessa experter har sett över gymnasieskolan och belyst dess problem. Problemen och dess eventuella lösningar är formulerade enligt dessa experter och därför är det viktigt att ha i åtanke att det inte är ett måste att hålla med, då ett problem för en expert kanske inte är ett problem för en annan.

Utredaren vänder sig till politiker inom utbildningsväsendet, till skolmyndigheter och andra berörda personer och det är en offentlig handling som vem som helst kan läsa. Jag anser att det som lärare i skolan idag är viktigt att ta del av dessa utredningar för att hålla sig uppdaterad om vad som sker runt omkring ens arbetsvardag. För även om denna utredning idag är tre år gammal är den ändå aktuell som källa för kunskap och ett dokument att gå tillbaka till för att se vad som eventuellt blev förändrat och varför.

6.2 Förslag till vidare forskning

Under min läsning har jag stött på en hel del intressanta företeelser och det jag reagerat starkast på är var elevernas perspektiv egentligen finns. Utredaren skriver att eleven är huvudpersonen i utredningen men jag anser att utredaren lite väl ofta talar över huvudet på denna huvudperson.

Utredaren skriver också att elever bör få stöd i sitt val av gymnasium och i sina vidare studier. Samtidigt kan utredaren i andra resonemang ha en negativ inställning mot elever som hoppar av skolan och menar att de är misslyckade. Jag skulle vilja se forskning på hur man kan motivera elever att stanna i skolan. Jag vill också se mer forskning i hur man kan ta tag i elever som hoppar av och i och med det ge förslag till en utredning som jag tycker borde handla om att skapa en "avhoppåtgärd" där elever som väljer att bryta eller vänta ett tag med sin utbildning kan få hjälp och stöd ut i arbetslivet och hjälp att komma tillbaka till skolan vid ett senare tillfälle, så att de inte fastnar i arbetslöshet. För måste man gå gymnasiet i Sverige? Nej, egentligen inte, men var finns stödet för de som inte vill?

Referenslista:

Bok:

- Alvesson, Mats & Deetz Stanley (2000) *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Andersson, Kenneth (2000) "Svensk yrkesutbildning mellan teori och praktik – ett nygammalt forskningsfält" i Olofsson, Jonas & Schånberg, Ingela (red.) *Yrkesutbildningen igår och idag – om tillväxt, välfärd och kön*. (s. 234-257). Lund: Studentlitteratur.
- Axelsson, Rune (1995) "Ungdomars bild av steget ut från gymnasieskolan" i Berg, Gunnar & Englund, Tomas & Lindblad, Sverker (red.) *Kunskap Organisation Demokrati*. (s. 1-21). Lund: Studentlitteratur.
- Broman Tallberg, Ingegerd & Reich Rubenstein, Lena & Hägerström, Jeanette (2002) *Likvärdighet i en skola för alla. Historisk Bakgrund och kritisk granskning*. Skolverket, rapport 316:3. Kalmar: Leanders grafiska.
- Carlsson, Carl-Gustaf & Gerrevall, Per & Pettersson, Astrid (2007) *Bedömning av yrkesrelaterat kunnande*. Stockholm: HLS förlag.
- Esaiasson, Peter m .fl. (2009) *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts
- Johansson, Bo & Svedner, Per Olov (2006) *Examensarbetet i lärarutbildningen. Undersökningsmetoder och språklig utformning*. Uppsala: Kunskapsföretaget.
- Lagerholm, Per (2005) *Språkvetenskapliga uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundahl, Christian & Folke-Fichtelius, Maria (red.) (2010) *Bedömning i och av skolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Müller, Walter & Shavit, Yossi (1998) *From school to work. A Comparative Study of Educational Qualifications and Occupational Destinations*. Oxford: Clarendon press.
- Nielsen, Klaus & Kvale, Steinar (red.) (2000) *Mästarlära – Lärande som social praxis*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilsson, Lennart (1981) *Yrkesutbildning i nutidshistoriskt perspektiv. Yrkesutbildningens utveckling från skråväsendets upphörande 1846 till 1980-talet samt tankar om framtida riktning*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Nordenmark, Love & Rosén, Maria (2008) *Lika värde, lika villkor? Arbete mot diskriminering i förskola och skola*. Stockholm: Liber.
- Stukat, Staffan (2005) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Watt Boolsen, Merete (2007) *Kvalitativa analyser. Forskningsprocess, människa, samhälle*. Malmö:

Wedin, Eva-Karin (2009) *Jämställdhetsarbete i förskola och skola*. Stockholm: Norstedts Juridik AB

Förordningar, Propositioner & lagtexter:

Prop. 1987/88:102 *Om utvecklingen i yrkesutbildningen i gymnasieskolan.*

Prop. 1990/91:85 *Växa med kunskaper – om gymnasieskolan och vuxenutbildningen.*

Prop. 1991/92:95 *Om valfrihet och fristående skolor.*

Prop. 2008/09:199 *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan.*

SFS 2010:800

SFS 2010:1040

SFS 2010:2039

SFS 2011:144 *Förordning om läroplan för gymnasieskolan.*

SOU 1954:11 *Yrkesutbildningen.*

SOU 1974:53 *Skolans arbetsmiljö.*

SOU 2008:27 *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola.*

SOU 2011:72 *Gymnasial lärlingsutbildning – med fokus på kvalitet! Hur stärker vi kvaliteten gymnasial lärlingsutbildning?*

Artikel:

Forsberg, Eva (2008) *Framtidsvägen – en huvudled eller en skiljeväg?* Utbildning & Demokrati, Vol 17 nr, 75-98

Holm, Ann-Sofie & Lundström, Ulf (2011) *“Living with Market Forces” Principals’ Perceptions of Market Competition in Swedish Upper Secondary School Education.* Education Inquiry, Vol. 2 Nr, 4, December, 601–617

Lundahl, Lisbeth (1997) *A common denominator? Swedish employers, trade unions and vocational education.* International journal of training and development 1:2. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 91-103

Lundahl, Lisbeth (2008) *Skilda framtidsvägar. Perspektiv på det tidiga 200-talets gymnasiereform.* Utbildning & Demokrati, Vol 17 nr, 1: 29-51

Rapport:

Arnman, Göran & Järnek, Martin & Lindskog, Erik (2004) *Valfrihet – fiktion och valfrihet?*

Uppsala: STEP, Pedagogiska institutionen, Uppsala universitet.

Axelsson, Rune (1986) *Gymnasieskolans yrkesinriktade linjer i ett tioårsperspektiv*. Pedagogisk forskning i Uppsala 64, januari 1986. Uppsala universitet: Pedagogiska institutionen.

Fredriksson, Ulf (1996) *Om yrkesutbildning internationellt*. Lärarförbundet rapporterar om EU och Europa, nr 5 mars. Stockholm: Lärarförbundet.

Lundahl, Lisbeth (1993) *Skolan, arbetsgivarna och fackföreningsrörelsen. Skola och yrkesutbildning i SAF:s och LO:s medlemsorgan 1945-1990*. Umeå: Pedagogiska rapporter/Educational reports, nr 40.

Lundahl, Lisbeth & Arreman Erixon, Inger & Holm Ann-Sofi & Lidström, Lena & Lundström, Ulf & Rönnberg, Linda & Schedin, Gunnar (2011) *Gymnasiet som marknad*. (VR 2007-3579)

Skolverket (2000) *Reformeringen av gymnasieskolan – en sammanfattande analys*. Rapport 187.

Skolverket (2004) *Likvärdig bedömning och betygssättning. Allmänna råd och kommentarer*. Stockholm: Ljungbergs tryckeri.

Skolverket (2007) *Varför hoppade du av...? En studie om orsakerna till att ungdomar byter studieinriktning eller hoppar av gymnasiet*.

Skolverket (2010) *Konkurrensen om eleverna. Kommunernas hantering av minskade gymnasiekullar och en växande skolmarknad*. Rapport 346.

Övriga texter:

Allians för Sverige (2006) *Fler i arbete – mer att dela på*. Valmanifest.

Yrkesutbildningsdelegationen, Myndigheten för skolutveckling (2006). *Hur står det till med det lokala samrådet?*

Internet:

Skolverket:

www.skolverket.se

http://www.skolverket.se/forskola_och_skola/gymnasieutbildning/2.2952/bedomning-1.129623.

Hämtad 2011-11-17

http://www.skolverket.se/2.3894/publicerat/arkiv_pressmeddelanden/2011/farre-elever-pa-yrkesprogram-i-gymnasiet-1.161633. Hämtad 2011-11-22

http://www.skolverket.se/forskola_och_skola/2.606/2.518/2.519/2.520/skolans-styrdokument-for-gymnasieskolan-1.56590. Hämtad 2011-12-12

http://www.skolverket.se/polopoly_fs/1.109476!Menu/article/attachment/NB-programbildspel%252020101220.pdf. Hämtad 2011-12-12

SAOL:

http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista/saol_pa_natet/ordlista. Hämtad 2011-12-05

http://www.svenskaakademien.se/svenska_spraket/svenska_akademiens_ordlista/saol_pa_natet/ordlista. Hämtad 2011-12-18

Personlig kommunikation:

Eriksson, Erik. *Rektor*. 2011-11-21

Höcke, Maria. *Yrkesprogramsinspektör*. 2011-11-17.

Larsson, Anders. *Skolverket*. 2011-12-20.

Tullstedt, Lars. *Sveriges Byggindustrier*. 2011-11-17.

Bilaga 1

Yrkesprogrammen före GY11

- Barn- och fritidsprogrammet
- Byggprogrammet
- Elprogrammet
- Energiprogrammet
- Fordonsprogrammet
- Hantverksprogrammet
- Hotell- och restaurangprogrammet
- Industriprogrammet
- Livsmedelsprogrammet
- Medieprogrammet
- Naturbruksprogrammet
- Omvårdnadsprogrammet
- Teknikprogrammet

Yrkesprogrammen efter GY11

- Barn- och fritidsprogrammet
- Bygg- och anläggningsprogrammet
- El- och energiprogrammet
- Fordons- och transportprogrammet
- Hantverksprogrammet
- Hotell- och turismprogrammet
- Industritekniska programmet
- Naturbruksprogrammet
- Restaurang- och livsmedelsprogrammet
- Teknikprogrammet
- VVS- och fastighetsprogrammet
- Vård- och omsorgs- programmet